

RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 31 (13).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Maaseaduse ja terwishoiu komisjonide täiendawad walimised. — 3. Seadus maaparanduse fondi asutamise ja maaparanduse laenude andmise asjus — Riigikogu liigete Th. Pool'i, T. Kalbus'e ja J. Zimmermann'i ettepanek. — 4. Täiendaw seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta — Riigikogu liigete W. Ernits'i, A. Anderkopp'i ja A. Jõeäär'i ettepanek — I lugemisel. — 5. Redaktsiooni komisjoni ettepanek kinnitada Riigikogu kodukorra redaktsioon. — 6. Õpetajate palgaseadus — II lugemisel. — 7. Koosoleku lõpetamise küsimus. — 8. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine.

Riigikogu koosolek 28. aprillil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees A. Kerem.

Sekretäri kohal abisekretäär W. Pezold.

Walitsuse lauas: Haridusminister H. Bauer ja haridusministri abi F. Sauer.

Koosolek algab kell 5,10 min.

1. Päewakorra Juhataja A. Kerem täiendamine. rem: Tänane päewakord on Riigikogu liigetele laiali jagatud ja sisaldab eneses seitse punkti. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra täiendamise kohta?

Rkl. J. Allikso (kom.): Hommikusel arupärimiste koosolekul jäid arutamata arupärimised, mis oma poliitilise sisu poolest raskemad on, kui need arupärimised ja küsimised, mis läbi arutatud said. Sellepärast, et nad niiwõrd tähtsad on, ja tähtsamad kui need teised punktid, mis siin on, panen ma ette tänast päewakorda täiendada nende arupärimistega, mis Kommunistilise Töölisterühma poolt sisse antud praeguste wangistuste, läbiotsimiste ja arreteerimiste asjus.

J. Piiskar (is.): Mina teen ettepaneku wõtta päewakorda komisjoni täiendawad walimised.

Rkl. M. Neps (sd.): Riigikogu wõttis kiires korras wastu kodukorra kolmel lugemisel. Nüüd, nagu näha, on redaktsiooni komisjon kodukorra läbi waadanud ja parandustega esinenud. Sellepärast panen mina ette päewakorda täiendada kodukorra redaktsiooni kinnitamisega.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Läänud korral sai esimesel lugemisel wastu wõetud ülikooli õpejõudude palgaseadus. Siin on ülikooli tegelaste poolt nüüd täiendawad teated tulnud, sellepärast teen ettepaneku, et see päewakorra-punkt täna päewakorrast saaks ära wõetud ja walitsusele, hariduskomisjonile ja rahaasjanduse komisjonile seisukoha wõtmiseks antud.

Rkl. K. Wirma (sd.): Mina waidleks wastu rhs. Amberg'i poolt tehtud ettepanekule seda seaduseelnõu anda komisjoni. See on sisuline küsimus ja sellepärast ei saa seda kohe mitte otsustada, waid tuleb seda siis ette wõtta, kui see päewakorra-punkt esile tuleb, ja siis tuleb wastaw ettepanek teha.

Juhataja A. Kerem: Sõnasoowijaid enam ei ole. Ma kannan lühidalt ette, missugused ettepanekud on tehtud päewakorra kohta, nimelt: rkl. Allikso poolt — täiendada päewakorda weel kolme arupärimisega. Kui herra Allikso tahab lasta ette kanda, missugused arupärimised tulewad päewakorda wõtta, palun seda siis kirjallikult teha. Siis on rkl. Piiskar'i poolt — komisjoni täiendawad walimised; rhs. Neps'i poolt — kodukorra redaktsiooni wastuwõtmine ja rhs. Amberg'i poolt — neljas päewakorra-punkt päewakorrast ära wõtta. Enam ettepanekuid ei tehta. Siis ma panen need ettepanekud hääletamisele. Esimesena tuleb hääletamisele rkl. Allikso ettepanek: päewakorda täiendada kolme arupärimisega. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Kuna enamus selle wastu on, on see ettepanek tagasi lükatud. Teine ettepanek on rhs. Piiskar'i poolt: wõtta päewakorda komisjoni täiendawad walimised. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Kas tehakse ettepanekuid, missuguse punktina seda ettepanekut päewakorda wõtta? (Rkl. Piiskar kohalt: Esimese päewakorrapunktina.) On ettepanek tehtud komisjoni täiendawad walimised wõtta päewakorda esimese punktina. Selle wastu ei waielda? Siis ma loen, et see ettepanek on wastu wõetud. Siis on weel ettepanek tehtud kodukorra redaktsiooni kinnitamist tänasesse päewakorda asendada. (Rkl. M. Neps kohalt: Asendada praeguse teise päewakorra-punkti järele.) On ettepanek tehtud kodukorra redaktsiooni kinnitamist asetada teise päewakorra-punkti järele. Ma palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes on wastu? Mulle näib, et enamus selle poolt on. Sellega on see päewakorra täiendus wastu wõetud. Wiimane ettepanek on tehtud rks. Ambergi poolt ja nimelt, päewakorrast välja jätta punkt 4, — ülikooli õpejõudude palgaseadus. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Kuna raske on otsustada, palun uuesti hääletada. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Selle ettepaneku poolt on 26 häält, wastu — 36. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Sellega loen ma päewakorra wastu wõetuks.

Riigikogu läheb I päewakorra-punkti juure.

2. Maaseaduse ja terwishoiu komisjoni täiendawad walimised. Rkl. J. Piiskar (is.): Ma panen ette maaseaduse komisjoni walida Iseseiswate Sotsialistide rühma poolt rkl. J. Piiskar'i asemele rkl. P. Keerdo ja terwishoiu komisjoni J. Meerits'i asemele rkl. O. Gustawson.

Juhataja A. Kerem: Enam ettepanekuid ei tehta; ma asun hääletamisele. Palun neid, kes selle poolt on, et maaseaduse komisjoni rkl. Piiskar'i asemele walitakse rkl. Keerdo, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Ma palun neid, kes selle poolt on, et terwishoiu komisjoni walitaks rkl. Meerits'i asemel rkl. Gustawson, käed üles tõsta. Kes wastu? Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Enam selle päewakorra-punkti kohta sõna ei soowita; asun teise päewakorra-punkti juure.

3. Seadus maaparanduse fondi asutamise ja maaparanduse laenu andmise asjus.

Järgmine päewakorra-punkt on — seadus maaparanduse fondi asutamise ja maaparanduse laenu andmise asjus — Rk. liigete Th. Pool'i, T. Kalbus'e ja J. Zimmermann'i ettepanek. (Th. Pool (töer.) kohalt: Anda maaseaduse ja rahaasjanduse komisjoni.) On ettepanek tehtud seda seadust maaseaduse ja rahaasjanduse komisjoni anda. Teisi ettepanekuid ei tehta; siis asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

4. Täiendaw seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta.

Järgmine päewakorra-punkt on — täiendaw seadus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta — Rk. liigete W. Ernits'i, A. Anderkopp'i ja A. Jõeäär'i ettepanek. (Hüüded kohtadelt: Üleüldisesse komisjoni.)

Rkl. W. Ernits (sd.): Arwesse wõttes, et see seadus on ainult täiendaw seaduseelnõu, mis üleüldises komisjonis juba arutusel oli, selle wahega, et praeguse eelnõus politsei preemiad kõrwaldatud on, mille wastu tol korral oldi, ei peaks nüüd waidlusi selle seaduse wastu olema, kui ei taheta olla karskuse wastu. Siin on tegetmist õieti wäikeste summadega; nii on minewal aastal detsembrikuul ainult 15 wiinapõletajat trahwitud. Seda arwesse wõttes ja tähele pannes, et praegu selle küsimuse kohta mingisugust seadust ei ole, teen ma ettepaneku seaduse esimesele lugemisele üle minna.

Juhataja A. Kerem: On tehtud kaks ettepanekut. Esimene ettepanek — anda seaduseelnõu üleüldisesse komisjoni, teine ettepanek — asuda kohe esimesele lugemisele. Ma asun siis hääletamisele. Palun neid, kes selle poolt on, et seaduseelnõu esimesele lugemisele kohe asutaks, käed üles tõsta. Kes wastu? Kuna raske on otsustada, palun uuesti hääletada. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Ettepanek on saanud poolt 28 — ja wastu 22 häält. Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Et teine ettepanek sellega iseenesest ära langeb, siis ei ole waja teda hääletada.

Rkl. W. Ernits (sd.): Kes wähegi on tähele pannud elu ja olu kogu maailmas,

see teab, et praegu üle terve ilma suurel wiisil juuakse, ja see ei ole kellegi imeasi, waid täitsa arusaadaw, sest kauaaegne eõda on inimesed ära wäsitanud, on neid demoraliseerinud; igalpool on kibe wõitlus wõimu eest, iseäranis maades, mis sõja tagajärjel kaotanud on, ning Eesti on kahjuks wiimaste hulgas. Siiski on igalühel muidugi selge, et olukord nii jääda ei wõi, et see muutuma peab, ja et see muutus rutiini sünniks, selleks peab juba praegu tööle hakkama; ei tohi mitte sõjariistu käest ära wisata, kuigi kord lahingus kaotanud oleks, ja kui keegi tahab tõsiselt mõelda Eesti rahwa tulewikku, siis ei saa seda mitte mõelda niisuguseks, nagu praegu, waid kusagilt peab tingimata abi tulema. Rahwas käib oma tegutsemises alati meeoleu järele; see on mingisugune suggestioon, ütleme, teatud arusaamine, wõi arwamine, mis üleüldiselt maksmas on, ning teatawal aatel wõi ideel on ainult siis rohkem jõudu, kui suuremad hulgad seda tunnistawad. Kui karskuse suggestioon wõidule pääseb, siis on rahwas karske; et seda aadet aga wõimule aidata, selleks on tarwis waimlisi jõude, kes seda teha tahaks, kuid on ka tarwis ainelist wõimalust selle karskuse mõtte propageerimiseks. Kuna praegu karsklasi Eestis wõrdlemisi wähe on ja kuna karskus rahwa tulewiku huwides on, siis peaks riik tema edendamise eest hoolt kandma, kuid eelarwes selleks summasid määratud ei ole; endise seaduse järele läks salawiinapõletajatele määratud trahwidest osa karskuse edendamise peale, ning see on sennise tegewuse wõimaldanud, kuna selle seaduse ära kaotamisega ka seegi wõimalus lõpeb.

Siis tahaksin ma nüüd weel nimetada kawatsusi, mis karskustegelastel praegu ees on: tahetakse ametisse panna spordinstruktor, korraldada spordikursusi, siis tahetakse liikuw karskusnäitus toime panna, nimelt raudteedel, mida terwel liinil ühest kohast teise wõib wiia, eriti sõjawäelaste, kooliõpilaste ja raudteelaste tarbeks; samuti tahetakse karskusnäitusega Tallinna ja Tartu näitustel esineda ning ka sügisel Brüsselis toimepandawast põhjamaade üleüldisest karskuskongressist osa wõtta; peale selle tahetakse noorte jaoks karskusinstruktor ametisse panna, ning karskuskirjandust wälja anda, mida wiimasel ajal sugugi pole ilmunud. Käsikirju selleks on küllalt olemas, kuid trükkimiseks puudub wõimalus, ning karskuskirjandus oleks wäga tähtis, et seda aadet rahwa seas süwendada. Siis tuleks weel karskuspüha toime panna, ajakirja wälja anda jne.; nii

on kawatsusi küll ja küll, ainult raha nende teostamiseks oleks waja. Mis puutub spordialadesse, siis neist ei tea ma lähemalt öelda, kuidas nende ainealine seisukord on, usun aga siiski, et nemadki sugugi hiilgawas seisukorras ei ole, ja riikline toetus neilegi hädasti tarwiline oleks; panen sellepärast ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: On tehtud ettepanek seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Teisi ettepanekuid ei ole; sellepärast asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et wähemus wastu on. (Hüüded: Hääled ära, lugeda!) Ma palun siis uuesti hääletada. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on saanud poolt 39 ja wastu 10 häält; sellega on ta wastu wõetud.

5. Riigikogu Järgmine päewakorra kodukorra punkt on: Riigikogu kodu-redaktsiooni kord redaktsiooni komisjoni ettepanekul. Sõna on komisjoni aruandjal.

(Rkl. J. Tõnisson kohalt: Palun sõna korra kohta).

Juhataja A. Kerem: Sõna on korra kohta rkl. J. Tõnisson'il.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Siin on arwamine olemas Riigikogu liigete hulgas, et kui see seadus sel kujul maksma hakkab, siis kaotawad maksuuse kõik need seadused, mis § 12-a põhjal wälja on antud, isegi need, mis Riigikogu päewil on wälja antud. Mina oletan, et see arwamine wõib ka ebaõige olla, aga kui see teisi on, siis oleks kodukorra maksmapanemisel niisugused tagajärjed, mille ulatust raske ette näha, ning mida weel pole ära kaalutud; et seda küsimust selgitada ja ära hoida, et midagi ootamatut sellele maksmapanekule ei järgneks, panen ma ette, seda punkti tänase koosoleku päewakorrast ära wõtta; meie wõime teda ju edaspidi läbi wõtta, ilma et siin niisugust riskant sammu astuks.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Missugused on need riskant sammud, mis wõiksid järgneda sellest, kui kodukord täna wastu wõetakse ja mis asju peaksime meie kaaluma ja otsustama, mis redaktsiooni komisjon kohustatud oleks arwesse wõtma? Kodukord on III lugemisel wastu wõetud. Muuta wõib teda harilikus korras pärast, kui seda soowime. Sellepärast ei wõi ma

aru saada sellest, miks kodukorra wastuwõtmise edasilükkamist praegu nõutakse. Mina olen ka kuulnud, et olla mingisuguseid lahkiminekuid ja arusaamatusi, nii et isegi Riigikogu Juhatus ei teadwat, mis teha. Ometi Riigikogu liikmed ei ole süüdi, kui üksikud Riigikogu liikmed ei oska teatawat seadust seletada ja seisukohta wõtta. Riigikogu Juhatusel peab olema kindel seisukoht, samuti ka kindel teadmine, et see seadus on wastu wõetud, et teda on rutuliseks peetud ja on täiesti arusaadaw, kui teda täna päewakorda wõeti ja teda täna kinnitatakse sel kujul nagu ta wastu on wõetud. Teistsuguseid arwamisi seal olla ei wõi. Mina räägin selle ettepaneku wastu ja arwan, et teisiti ei tule teha, kui kohe kodukorra wastuwõtmisele asuda.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Kui herra Palwadre nii julgelt kõneles, et temale kõik arusaamata arusaadaw on, siis peaks temale selge olema, et kui siin ka redaktionell küsimused arutusel on, siiski neist üks wõi teine küsimus selgitada on, millele wõib suur ulatus olla. Siin ei tohi mitte öelda, see peab arusaadaw olema, kui tema siiski seda ei ole. Siin peaks seda kodukorda wõimaldatama weel põhjalikult selgitada ja läbi kaaluda. Kui redaktionell komisjonil on üks wõi teine algatus väljaspoolt, siis on weel wäga hästi wõimalik, et redaktionell komisjon esineb wahest nende ettepanekute kohta oma seisukohaga, mis mõõduandwaks wõib saada enne kui meie selle seaduse wastu wõtame. Et meil mõni asi üksiku sõna otsas ripub, see on wahest seaduse saatus. Mõni sõna wõib teisiti wormuleeritud olla, kui wahest seda jõhwisealselt enne wõimalik ei olnud määrata, ja sellele wõib suuri ja raskeid tagajärgi olla. Sellepärast arwan mina, et meil kodukorraga kaotust ei ole, kui tema wastuwõtmise tarwilise aja peale edasi lükame ja praegumakswat kodukorda edasi tarwitame, ilma et selle all raskusi kannataks.

Rkl. K. Ast (sd.): Mulle on täitsa arusaamata herra Tõnisson'i kahtlused. Tema ei nimeta mingisuguseid motiive, mispärast peaks selle küsimuse täna edasi lükama, samuti — kes peaks asja läbi kaaluma, mis herra Tõnisson'ile arusaamatu näib olewat. Herra Tõnisson ei ole mingit ettepanekut teinud, missugusele komisjonile neid arusaamatusi otsustamiseks anda. Teda ei saagi enam wormilikult mingi komisjoni anda. Jutt wõib olla siin ainult sellest, et oma kodukorda samuti

kui põhiseadust maksma panna eriseadusega, millise ettepanekuga herra Tõnisson ei ole ka esinenud. Kui siin on keegi tarwitanud mingisuguseid lööksõnu, siis on selle seaduse seismapanemiseks neid tarwitanud ainult herra Tõnisson.

Juhataja A. Kerem: Ma panen herra Tõnisson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rkl. J. Tõnisson'i ettepanek on häälteenamusega tagasi lükatud.

Redaktionell komisjoni aruandja K. Ast: Redaktionell komisjon waatas Riigikogu kodukorra teksti läbi niisugusena kui see III lugemisel wastu wõeti ja leidis, et see suur töö wõrdlemisi wäga korralikult on walmis tehtud. Komisjon wõib esitada ainult wäiksema tähtsusega parandusi, mis järgmised on: § 2 rida 5 lisada sõna „wõetakse“ ette uus sõna „siis“.

(Sõnasoowijaid ei ole. Parandus wõetakse hääletamisel ühelhäälel wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Kanda § 5 sõna „teateid“ 4 reast sõna „asutustelt“ ette 2 reas.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus ühelhäälel wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 3. § 5 rida 8: antud pro sisseantud.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 4. Kanda § 16 rida 2 sõna „wanematekogusse“ sõna „esitajateks“ ette. Ma loen teile ette, kuidas see kõlab: „Rühmad on kohustatud featama Riigikogu Juhatusle, kes nende poolt on määratud wanematekogusse esitajateks.“ Enne oli „esitajateks wanematekogusse“.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 5. Kanda § 24 rida 1 sõna „Riigikogu“ sõna „määratud“ järele. Esialgne tekst on järgmine: „Kui Riigikogu komisjoni kokkukutsujat ei ole määratud, siis kutsub jne.“ Redaktionell komisjoni tekst on: „Kui komisjoni kokkukutsujat ei ole määratud Riigikogu, siis jne.“

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 6. § 26 wõtta sõna „ehk“ asemele sõna „ja“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 7. § 30 rida 2: „kus ära tähendatakse“ asemele wõtta „kuhu tähendatakse“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 8. Wõtta § 33 rida 1 sõna „kus“ asemel sõna „mil“. See on mõtteliselt palju õigem.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 9. Wõtta § 38 rida 1 sõna „rühmal“ järele weel uus sõna „ning“. Lugu on selles, et seal on lihtne üleslugemine ja parem on, kui sõna „ning“ saaks wahele pandud; siis on mõte selgem.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 10. § 41 rida 3 jätta wälja sõna „tema“. See sõna on täitsa ülarune.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 11. § 46 rida 7: lõpet nende, pro lõpetawad nad oma.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 12. § 47 rida 2: ehk, pro wõi.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 13. § 49 rida 2: sõna „wõi“ asemele „ehk“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 14. Kanda § 53 reast 7 sõnad „anda läbiwaatamiseks“ 6 ritta sõna „wahel“ järele. See oleks niiviisi: ... „teise ja kolmanda lugemise wahel anda läbiwaatamiseks mõnda komisjoni.“

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 15. § 57 rida 4 jätta wälja sõna „kohta“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 16. § 58 rida 3 jätta wälja sõna „sellest“. Seal on öeldud „sellest omast“, nii et jääks ainult „omast“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 17. § 58 rida 13: „wõi“, pro „ehk“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 18. § 60 märkuses rida 7 wõtta sõna „ehk“ asemel „wõi“. Lubage! Siin on wäikene eksitus. Tuleb wõtta sõna „wõi“ asemele sõna „ehk“. Siin on nimelt selles tekstis, mis lalial on laotud, ekslikult wastuoksa tähendatud.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 19. Wälja jätta § 60 rida 10 sõna „tema“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 20. § 70 rida 10: jätta wälja sõna „wõi“; samas reas wõtta sõna „ehk“ asemele sõna „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 21. § 72 rida 3 ja 4: „ei wõi anda wõi enne nimekirja kinnipanekut seda peawad tegema ja ka läbirääkimisi“, pro „anda ei wõi ehk enne nimekirja kinnipanekut seda tegema peawad ehk ka waidlusi“.

See parandus on siin sellepärast ette wõetud, et walesti on tarwitatud sõna „ehk“. See on natukene redaktsiooniliselt teise kaju annud, kuid on seega keelilise puhtuse päästnud.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 22. § 73 rida 4: jätta wälja sõna „see“; samas § rida 5 jätta wälja sõna „mõttes“. Nad mõlemad on üleliigsed.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 23. § 74 rida 3: wõtta „ehk“ asemel „wõi“ ja samas paragr. rida 4 wõtta sõna „wiimase“ asemel „tema“. Lugu on siin niisugune, et see „wiimane“ peab isikut tähendama ja nimelt wiimast isikut. Igatahes on siin wõimalik wõtta „tema“, mis hoopis selgem on kui „wiimane“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 24. § 83 rida 1 sõna „ehk“ asemel wõtta „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 25. § 84 lhk. 13 kanda 1 reas sõnad „kolmandal lugemisel“ 2 ritta sõna „tagajärjetuks“ ette.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 26. § 88 rida 4 sõna „ja“ asemele wõtta sõna „ega“ ja sealsamas rida 6: „ehk“ asemele „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 27. § 93 rida 4 sõna „ehk“ asemele wõtta sõna „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 28. Pealkiri: „Wabariigi Walitsusele küsimiste ettepanemise kord“ redigeerida järgmiselt: „Küsimiste ettepanemise kord Wabariigi Walitsusele“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 29. § 98 rida 1 ja 2 sõnade „küsimise tegija ehk“ asemel wõtta sõnad „küsija wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 30. § 100 rida 2: asetada sõna „ettekandmise“ sõna „Riigikogus“ ette.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 31. § 109 rida 2 sõnade asemel „wastawaid parandusi tehes“ paneb komisjon ette wõtta sõnad — „ja neis wastawaid parandusi teha“. Mõte jääb selleks samaks, kuid arusaamine oleks kergem. Siis weel samas paragrahwis rida 12-das wõtta sõna „ehk“ asemel „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 32. § 110 rida 12-das wõtta sõna „ehk“ asemel „wõi“. Seesama § 114 rida 9-das.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 33. § 117 rida 3: sõna „enese“ asemel wõtta sõna „enda“. Sealsamas sõna „ehk“ asemel wõtta sõna „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 34. § 121 rida 2: wõtta sõna „ehk“ asemele sõna „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 35. § 127, rida 5, 6, 10: sõna „ehk“ asemel wõtta sõna „wõi“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast (loeb): Parandus 36. Siin on ümberkirjutamise juures eksitus sisse tulnud. Sõna „kirjutamist“ asemel peaks olema sõna „kirjutama“. Parandus ise seisab selles, et § 129 rida 2 on wõetud sõna „sissekirjutamist“. Komisjon paneb ette selle asemele wõtta sõna „kirjutamist“.

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Komisjoni aruandja K. Ast: Lõpuks paneb komisjon ette (loeb): wõtta §§ 29, 41, 42, 56, 60, 86 ja 87 sõnade „sisseandja, sisseantud, antakse sisse jne.“ asemele sõnad: „esitaja, esitatud, esitatakse jne.“

(Sõnasooijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse parandus wastu.)

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Ma teen järgmise ettepaneku Riigikogule wastuwõtmiseks: „Riigikogu tunnistab, et Riigi-

kogu kodukord põhiseaduse § 34 põhjal kuulub rahvahääletamisele.“

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Ma teeksin redaktsioonilise paranduse § 46 lõppu sõnades: „lõpeb nende maksvus „Riigi Teatajas“ sellekohase teadaande järele 10 päewal peale selle awaldamise“, seal peaks olema sõna „awaldamise“ asemel „awaldamist“. Sõna „awaldamise“ tähendab, et midagi weel peale awaldamise tuleb, kuid siin tahetakse aga öelda, et selle aja lõpetamise järele kaotawad nad oma makswuse ja sellepärast tuleb siis ümber kirjutada ja sõna „awaldamise“ asemel sõna „awaldamist“ wõtta.

Kommisjoni aruandja K. Ast: Ma waidlen selle paranduse wastu. Ma leiain, et siin on lõpulik tegewus ja sellepärast peab olema sõna „awaldamise“. (Rkl. J. Tõnisson kohalt: See on sootu teine asi.)

Rkl. W. Ernits (sd.): Selle paranduse kohta wõib seda öelda, et siin seda wahet, nagu rkl. Tõnisson leidis, ei ole. Üks on ajalik ja teine kohalik sõna, wahe wõib olla ainult selles, et üks on osasihitus ja teine täissihitus, ja ei maksa wihasutada, kui teine neist tarwitusele wõetud. Mina isikliselt tunnistan küll mõlemaid õigeks, kui olen siiski sõna „awaldamise“ poolt.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): See on täiesti ekslik seletus. Meil on ruumiliselt rahwa keeles selged sõnad, kui meie millegist kõneleme ja peale selle kõnelemise weel midagi sünnib, siis ütleme „kõnelemise“; näit. — ütleme „peale sõnadega haawamise tarwitada weel wägiwalda,“ siis on selles ju selge mõte, et peale selle, kui inimene teist sõnadega haawas, tarwitas ta tema kallal ka weel käsitsi wägiwalda, s. o. peale esimese sündmuse on weel midagi muud sündmust, õieti öeldud, nagu ruumiliselt oleks weel midagi sündinud. Aga kui teie ajalisel wõtate, siis on ajas selge wahe, — näituseks, peale äraminemist pöörasin ma pahemat kätt. Siin on selge, et kui midagi ajas on sündinud, siis tarwitatakse partiliiw osastawat, mitte omastawat. Kui ma ütlesin: „peale äraminemise“, siis tähendaks see, et ma peale äraminemise weel midagi tegin, s. o. siis jällegi ruumiline sõna, aga kui teie tahate öelda, et ruumis on midagi sündinud, ja et see sündmus lõppenud on, siis ei saa teie enam kõneleda omastawas, waid osastawas. (Wahelhüüded pahemalt poolt). Teie

wõite hääleteenamusega teha, mis tahate, aga grammatikat teie ümber teha siiski ei saa.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Tõnisson on teinud redaktsioonilise paranduse § 46 juure, nimelt selle paragr. lõpul sõnade „peale selle awaldamise“ asemele wõtta „peale selle awaldamist“. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Raske on otsustada, sellepärast palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) See parandus on saanud poolt 18 häält wastu — 22 häält, sellega tagasi lükatud. — Enam ettepanekuid redaktsiooni kohta ei tehta. Rkl. Seljamaa on ettepaneku teinud järgmiselt: „Riigikogu tunnistab, et Riigikogu kodukord kuulub põhiseaduse § 34 põhjal rahvahääletamisele.“

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): Ma teen ettepaneku järgmiselt rhs. Seljamaa ettepanekut redigeerida: „Riigikogu tunnistab, et Riigikogu kodukord põhiseaduse § 34 põhjal wõib kuuluda rahvahääletamisele.“ Kui meie rhs. Seljamaa ettepaneku ilma minu paranduseta wastu wõtame, siis järgneb sellest, et meie Riigikogu kodukorra tingimata rahvahääletamisele peame panema.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Et mitmekordset hääletamist ära hoida, wõib ju selle „wõib“ sinna juure kirjutada, sisuliselt see ometi midagi ei muuda.

Juhataja A. Kerem: Rhs. Seljamaa on herra Jürmani ettepanekuga ühinenud, nõnda, et üks ettepanek on, mis suguse ma ka hääletamisele panen. Kes on selle ettepaneku wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

Seaduste wäljakuulutamise korra põhjal küsin, — kas keegi tänasel koosolekul ettepanekut ei tee, et Riigikogu kodukord põhiseaduse § 30 alusel jääks wälja kuulutamata? Ma konstateerin, et tänasel Riigikogu koosolekul sellekohast ettepanekut tehtud ei ole. Sellega on käesolew päewakorrapunkt läbi.

**6. Õpetajate palga- Hariduskom-
seadus II lugemisel. misjoni aruand-
ja, J. Annusson**
(loeb): Õpetajate palgaseadus.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse seaduse nimetus wastu.)

Komisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 1. Palgasaamise suhtes jagunewad õpetajad kahte järku:

a) I järku kuuluvad: kodu- ning wäljamaa ülikoolide ja teiste kõrgemate õpeasutuste lõpetajad; kõrgemate õpeasutuste kursuse läbikuulanud isikud; õpetajate instituutide lõpetajad; Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooliõpetajate asetäitjate ettevalmistamise kursuste lõpetajad keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega; mitte alla 2 aastat kestwate kõrgemate kursuste lõpetajad keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega; weneaegsed keelte ülemõpetajad; eriõpeainete õpetajad sellekohase kutsetunnistusega ja vähemalt keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega; merekoolide õpetajad kaugesõidukapteni eksamiga, kellel peale selle keskkooli eelharidus wõi merekooli õpetaja kutse; 1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3. märkus II põhjal I ja II järku tõstetud õpetajad.

b) II järku kuuluvad õpetajate ning waimulikkude seminaaride lõpetajad, eksami teel kõrgema algkooli õpetaja kutse omandanud isikud, keskkoolide lõpetajad; eriõpeainete õpetajad sellekohase kutsetunnistusega, aga vähema kui keskkooli haridusega; kreis-, kodu- ning algkooli õpetaja kutse omandanud isikud; merekoolide õpetajad kaugesõidukapteni eksamiga ja vähema kui keskkooli haridusega; kõik teised õpejõud, kes oma hariduse järele I järku ei kuulu.

Märkus: Selles paragrahwis tähendamata õpetajate liigitamine kuulub haridusministeeriumile.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni poolt on sellele ettepanekule paralleel-ettepanek, mis selles seisab, et § 1 järele õpetajad palgasaamise suhtes kolme järku tulewad jagada ja selle paragrahwi lõpulause — „kõik teised õpejõud, kes oma hariduse järele I järku ei kuulu“ — wälja jätta; wiimase asemele tuleb wõtta järgmine lause: „d) III järku kuuluvad kõik teised õpejõud, keda nende hariduse järele I ega II järku arwata ei saa.“ Rahaasjanduse komisjon põhjendab oma ettepanekut sellega, et kui wõrrelda riigiteenijate palganorme ja astmeid õpetajate palganormidega, siis selgub, et selle uue kawatsuse järele, mis hariduskomisjoni poolt on wastu wõetud, hakkaksid õpetajad, eriti kutseõiguseta õpetajad, wõrdlemisi

hästi kõrgemat palka saama, kui riigiametnikud. Näituseks juhin ma tähelepanu selle peale, et hariduskomisjoni ettepaneku järele saaks wiimase liigi wiimase astme õpetaja põhipalka 2 950 marka, rahaasjanduse komisjoni ettepaneku järele alaneks aga wiimase astme palk 11 astmel — kui kaks astet juure wõetakse — 2.500 marga peale.

Kui meie nüüd waatame, kes riigiametnikkudest saab 2500 marka põhipalka, siis näeme nende koosseisude järele, mis meil olemas on, et mitmesuguste asutuste sekretäärid, asjaajajad, wiimaste järkude jaamaülemad, postkontorite ja telefoni wõrkude ülemad jne. saawad ka mitte rohkem kui 2500 mrk. põhipalka; ja mitte ainult esimesel teenistuse aastal, waid waatamata selle peale, kui kaua nemad ametis on olnud, peawad nad selle palgaga leppima. Õpetaja on sellegi poolest siin paremas seisukorras, sest et tema teenistuse aega arwesse wõetakse ja teenistuse aastate järele palka tõstetakse: sellesama wiimase astme põhipalk tõuseb 2500 marga pealt 3800 marga peale, mida riigiteenijate juures, kes niisama 2500 marka põhipalka saawad, mitte ei ole. Sellest seisukohast wälja minnes palun Riigikogu § 1 hääletamise juures rahaasjanduse komisjoni paralleel-ettepanekut, mis palkade normeermise suhtes õiglasem on, arwesse wõtta.

Haridusminister H. Bauer: Wabariigi Walitsus otsustas oma koosolekul rahaasjanduse komisjoni ettepanekut toetada, nimelt selles, et weel kolmas järk tuleks juure luua, ja nimelt sel põhjusel, et õpetajaid, kellel kutseharidus puudub, sundida ennast täiendama. Nüüd tuleb wälja, et meil on umbes 1050 endise 5. järgu, s. o. kutseta õpetajat ja umbes 1700 on endise 1., 2., 3. ja 4. järgu õpetajaid kokku, nii et $\frac{2}{3}$ kõigest õpetajaskonnast on isikud, kel kutseõigust ei ole, ja kõigest $\frac{3}{4}$ on õpetaja õigustega. Mõnes maakonnas on $\frac{1}{2}$, mõnes $\frac{1}{3}$ ja mõnes kohas, nagu, näituseks, Saaremaal on terwelt $\frac{1}{4}$ kõigest õpetajatest ilma kutsehariduseta. Igatahes ei ole see mitte normaalne nähtus. Nende õpetajate hariduse täiendamiseks on kursused korraldatud, kuid on andmed olemas, et just need kooliõpetajad, andl kutseõigust ei ole, ei soowi kursustele minna, kui selleks sundust ei ole. Kursuste peale waadatakse kui wiimase õnnetuse peale, mis teenimata on kaela langenud.

Mis puutub nüüd palgasse, siis on see igatahes anormaalne nähtus, et selle palga

normi järele, mis uue palgaseaduse 2 jär-
gus on ette nähtud, mõni kutsehariduse-
ta koolijuhataja väikeses koolis, kus kaks
osakonda on, 4800 mk. + 80% palka saab,
kuna tubli seminaari lõpetaja, kes täieliku
kutsehariduse saanud ja kes alles tööta-
mist algab, saaks esimese aasta jooksul
ainult 2900 marka põhipalka. Seda iga-
tahes ei tohi normaalseks nimetada. Kui
nüüd jääks need kaks järku, mis haridus-
komisjon ette paneb, siis, nagu juba tä-
hendati, peaks algaja täiesti ilma kutseha-
ridusest õpetaja 9-sse palgaklassi tulema ja
tuleks 1 aste kõrgemale, kui wanemad kant-
selei asjaajajad, 2 astet kõrgemale, kui
joonistajad ja 4 astet kõrgemale, kui I
järgu kantseleiametnikud ja masinakirjuta-
jad ja mehaanikud. See ei ole mitte loo-
mulik, sest kui õpetaja, täiesti ilma kutse-
haridusest noormees, algab praegu oma tee-
nistust ja saab palju rohkem kui ametnik,
kelle töö tublit spetsialiseerumist nõuab,
siis järgneb muidugi ka kõigi teiste amet-
nikkude palkade kõrgendamine. Sellepä-
rast on Wabariigi Walitsus selle ettepa-
neku poolt, mis rahaasjanduse komisjon
tegi, et saaks 3. järk sisse seatud ainult
nende õpetajate jaoks, kel kutseharidust
sugugi ei ole.

Rkl. E. Martinson (sd.): Mul tuli
täiesti ootamata haridusministeeriumi sei-
sukoha muutmine. Nagu teada, teatas just
minewal koosolekul, kui õpetajate palgasea-
dus I lugemisel oli, herra haridusminister,
et haridusministeerium selle palgaseaduse
§ 1 poolt on. (Keskel: Ei, seda ei olnud!)
Minu teada, wist küll oli nii. — Siin
tuuakse tähtsaks wastuwäiteks II järgule,
et ei olewat mitte mingisugust stiimuli wõi
tõukajat, mis sunniks õpetajaid veel edasi
püüdma, kui nendel juba korraga teise
järgu palk käes oleks; sellepärast nemad
wististe kursusele ei läheks, ja et neid tõu-
gata oma haridust tõstma, selleks on tar-
wis neid alla III järku suruda. Mina ar-
wan aga, et meie õpetajaskonnas üleüldi-
selt mitte wististe seda märgata ei ole, et
nad sellepärast kursustest ära jääksid, et
nendel üleüldse huwi ei oleks oma kutse
kõrgusele tõusta, waid kursustest mitteosa-
wõtmisel on teistsugused ja väga sügawad
põhjused: kõige pealt just õpetajate wilts
majandusline järg, mis neid ei luba kur-
sustel käia suwel, ja peale selle ei wõi ju
sugugi ütelda, et õpetajad oleksid nii väga
loiud kursustest osa wõtma. Näituseks,
minewal aastal oli kutseõiguseta kooli-
õpetajatest kursustel kaugel üle 1000, kui

ma ei eksi, 1380, wõi selle ümber, nii et
see on õige suur protsent. Ja teiseks, on
ka tõesti raske praegusel ajal õpetaja kut-
set omandada. Kunni siia maani puudusid
tarwilikud õpekawad, mille järele ennast
ette walmistada oleks wõinud. Üleüldse
on meie kool arenemise järgul, nii et ta
õpetaja kutse saamiseks palju suuremaid
nõudmisi ette paneb, kui enne. Kutse
omandamine on õige raske. Aga ma ar-
wan, et õpetajad on ka sellegi pärast hu-
witatud enesele kutset muretsema, sest
nad peawad selles teadmises olema, et neid
iga aasta lõpul koha pealt ära tagandada
wõib. Nii et siin ei ole mitte ainsaks
stiimuliks püüde rohkem palka saada, waid
see tung peab inimest edasi wiima, et ta
tunneb, et ta peab saama oma ametikutse
wääriliseks. Ma ei hinda meie õpetajas-
konda mitte nii madalalt, et nad oma üle-
üldises keskwottes ainult sellepärast edasi
ei tahaks püüda, et nemad mitte kõrge-
mat palka ei saa.

Peale selle juhin tähelpanu selle asja-
olu peale, millest ma juba riigiteenijate
palgaseaduse arutamise puhul rääkisin, et
praegused palgad, iseäranis alamais ast-
meis, ei wasta kaugelki elunõuetele ja sel-
lepärast tuleb enam-wähem katsuda üht-
lasematele palgaastmetele seada isikuid, kes
ühes ja samas ametis töös on. Palgaseaduse
eelnõu, mis hariduskomisjoni poolt ette on
pandud, waatab peaaesjalikult õpetajaid
sellest seisukohast, et kui nad enam-wähem
ühesuguseid ülesandeid täidawad, siis pea-
wad nemad ka ühesuguse palga wäärili-
seks saama. Ja kui siiski esialgselt mõ-
ned jõud tõesti ainult asetäitjad on, siis on
see ajutine nähtus. Selle nähtuse kõrwal-
dawad wististe suurelt osalt praegu käes-
olewad kolmesuwelised kursused, kus meie
õpetajad tarwiliku kutseõiguse omandawad.

(Rkl. O. Strandman: Siis saawad palka
ka!) Saawad muidugi, aga ma arwan, et
on üksikud erijuhtumised, kus teatud põh-
justel, mitte laiskuse pärast, ei ole wõi-
malik kursustele minna. On mõni, näitu-
seks, perekonnainimene, on tal wäikene
majapidamine, siis ei saa ta suwel ära
minna, waid peab oma majapidamise juure
jääma. (Rkl. O. Strandman: Suwel ju kooli
ei ole, aga palka saab!) Kooli ei ole küll,
aga, nagu ma tähendasin, on tal oma wäi-
kene majapidamine, ja ega teie, herra
Strandman, ometi ei arwa, et see palk,
mida õpetajad saawad, tõesti nii küllal-
dane on, et temast saaks toita perekonda
maal, ise linnas elades. Mina ei räägi
mitte seda, kui teoreetilist oletust, waid

kindlate andmete põhjal, kui endine kooli- osakonna juhataja. (Rkl. O. Strandman: Kas siis linna kooliõpetajad...) Ma räägin maakoolide õpetajatest ja nende hulgas on just suurem osa ilma kutseõigusega ja nendel on väga raske pääseda kursustele, mis neile kutseõiguse annaks. Nii ei saa mitte süüdistada õpetajaid, et nemad ei taha kursustele minna; ma konstateerin seda, et neil selleks võimalust ei ole olnud. Meie näeme, et õpetajaskond on õige tegewas töös Eesti kooli loomisel, niisasti kursustest osawõtmise teel, kui ka kursustel õpetamise teel. Nii et see argument peaks ära langema, mis süüdistusi mitte-edasipüüdmisses meie õpetajaskonnale näkku wiskab.

Neil põhjustel räägiksin mina rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastu. Peale selle teeks ma selle paragrahwi juure mõned parandused, mis mitte väga olulised ei ole. Loen nad ette. I parandus oleks: punkt a 5. reas wälja jätta sõnad: „keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega.“ See parandus on tingitud sellest asjaolust, et Tartu ülikooli juures korraldati kursused keskkooli õpetajate asetäitjate ettevalmistamiseks. Nemad kuulusid pärast lõpetamist I järku, kui nendel on wastaw keskkooli ehk seminaari eelharidus. Haridusministri abi, herra Saueri, sellekohase teadaande peale konstateerin, et kõikidele kursusest osawõtjatele ei kawatseta mitte anda õigusi nende kursuste lõpetamise järele, waid ainult neile, kes tõesti seda wäärt on. Minu arwates ei oleks sellepärast neid eeltingimisi, mis kursuste korraldamisel ette nähtud ei ole, palgaseaduse tarwis üles seada, ma loen neid ülearuseks.

Teine parandus oleks: Sellesama punkti kümnendas reas sõna järele „keskkooli“ juure lisada sõnad: „wõi keskkoolile wastawa kutsekooli“. Keskkoolile wastawa kutsekooli all wõiks siin mõista merikoolisid, „мореходное училище“ kuhu sisse wõeti kõrgema algkooli ehk linnakooli haridusega; õpetus kestis seal kolm kuni neli aastat, nii et ta ümmarguselt wastab keskkoolile, peale erihariduse. Kolmas parandus oleks: Punkt b neljandas reas sõnade asemel: „keskkooli haridusega“ wastu wõtta: „keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega“. Nii et parandatud kujul see lause kõlaks „aga vähem, kui keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega“. (Rkl. J. Tõnisson kohalt: „wõi“ asemele panna „ehk“). „Wõi“ on siin täiesti õieti tarwitatud, sest ta on lahu-

taw sidesõna. Seda parandust teen ma neil motiividel, et ta wastaks punkt a-le, kus ka samasugune redaktsioon on. Siis tuleks weel sellele paragrahwile lisada juure märkus II järgmise redaktsiooniga: „Kunni 31. juulini 1921 a. kuuluwad I järku õpetajad, kes Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate asetäitjate ettevalmistamise kursustel 1919 a. nõuetawad eksamid ära on teinud; pärast seda tähtaega langewad nad, kui kursuste lõpu-eksami ära ei tee, teise järku.“ Selle paranduse wõttis hariduskomisjon teisel lugemisel wastu. Kui aga arwati seda seadust 1. augustist maksma panna, siis oleks see lisandus ülearuseks jäänud ja sellepärast jäi wälja. Et nüüd ometi kawatsetakse seda seadust maksma panna 1. jaanuarist, siis oleks tarwis seda hariduskomisjoni poolt läbikaalutud lisa sisse wõtta. Kõik need minu poolt ettetoodud parandused on peale I paranduse hariduskomisjoni poolt läbi kaalutud, ja wiimane on nendega ühinenud.

Rkl. J. Piiskar (is.): Haridusminister on rahaasjanduse komisjoni ettepanekuga ühinenud wõtta § 1 üles uus järk, s. o. kolmas õpetajate järk palgamaksimise suhtes. Sel puhul on põhjenduseks ette toodud wäiteid, mis tingimata sunnivad wastu waidlema. Herra haridusminister arwab, et on tarwis sundida õpetajaid endid täiendama ja et seda sundust saab läbi wiia kõigeparemini siis, kui õpetajate eest leiwakannikas kõrgele riputada; kui neid, nii öelda, tühja kõhuga wõi otse näljaga sunnitakse enese haridust täiendada. Minu arwates ei ole see surweabinõu seesugune, millega wõiks sundida õpetajaid ennast täiendama, waid sellega saadakse kätte ainult seda, mida on haridusministeerium mitmel korral kahjatsedes toonitanud, et õpetajad lähewad haridusalalt ära teistele aladele, kus leiwakannikat mitte nii väga kõrgele ei riputata ja kus neid selle abinõuga ennast edasi arendama ei sunnita. Haridusminister toob oma seisukoha kindlustamiseks ette, et õpetajad olla öelnud: „Kui palgakõrgenduse saame, siis kursustele ei tule.“ Oleks huwitaw, kui haridusminister ka fakte ette tooks, kus ja missugustelt õpetajatelt ta on kuulnud, et kursustel käiakse ainult palga ja mitte eneseharimise pärast. Nii palju kui minul on kokkupuutumist olnud õpetajatega, on nende juures domineerimas püüe, ennast kõlblikuks teha ajakohasele koolile aja kõrgusel seiswateks õpejõududeks saada. Kui seda mitte igakord ei saa

teostada, ja kui tõesti niisugused nähtused ette tulewad, nagu haridusminister siin ette tõi, et isegi kursustele ei taheta tulla, siis ütlen ma, et neid nähtusi tuleb seda rohkem ette, mida halwematesse tingimistesse õpetajad on asetatud.

Et herra haridusminister jutu uuesti kursuste peale juhtis, siis pean ma tarwlikuks ka paari sõnaga peatada selle küsimuse juures. Muuseas sünnitas minewal aastal sekeldusi kursuste küsimus iseäranis Läänemaal ja wist mitte asjata, sest Läänemaa on kehwe maanurk, kus ka õpetajaskond wõrdlemisi kehwe mates tingimistes on, mille tõttu ka kursused halwemates tingimistes olid, kui mujal. Tutwunedes selleaegsete märgukirjadega, mis ka haridusministeeriumile saadeti, selguwad väga kujukad põhused, miks õpetajad ei saanud kursustel olla. Seal kirjutatakse, et Haapsalus ülespidamine maksis päewas minewal suwel 50 marka. Kursused aga kuulusid sellesse palgaliki, kelle kuupalk läbitikku oli 904 marka 40 penni. Kuidas selle palgaga oleks saadud ära elada, linnas korterit pidada, enesele ja oma perekonnale ülewõlpidamist muretseda jne. jne. ei oeka ette kujutada. Sellest palgast ei jätku lihtsalt enese toitmisekski. Siis kirjutawad nad edasi, et maakonnawalitsus on nendele annud 12 naela jahu (kahjuks hinda ei öelda), 7 halgu puid ja heeringaid, kui palju, seda ei tea. Waadake siin on põhused, miks mitmed olid sunnitud kursustelt lahkuma. Hiljem on antud weel 9 naela jahu, ja sel puhul on kõik 80 kursisti otsustanud jahu wastu wõttes niikaua kursustel käia, kunni jahu jätkub.

Halbades ainelistes tingimistes sundida inimesi kursustest osa wõtma, ei ole mitte kohane, ei ole wõimalik. Kui elutingimised ei parandata, siis tuleb koolitööst täitsa loobuda. Suurema wilumusega õpetajad lahkuwad oma elukutse alalt ja pühendawad end niisugusele tööle, mis neid rohkem aineliselt kindlustab. Otse imestama paneb, kui haridusminister õpetajaid masinakirjutajatega wõrdleb. Meil näib maksawat weel see Wene ajast pärit wanasõna — noh, õpetajaks wõib igauks minna, eks tarku mehi leidu, näituseks mõni wana soldat jne. Sarnasel wiisil õpetajate tööd hinnates, surutakse kooli tasapind alla. Paremad jõud lahkuwad — nõrgemad jõud wõetakse nende asemele. Ei lepi rahaasjanduse komisjon ja haridusminister sarnase nähtusega, siis loogu selleks tingimised, et õpetajad tööd teha wõiks.

Suurem jagu õpetajaid töötawad kahel kohal, mis nende jõudu oma erialal töötades märksa vähendab. Paljud on juba teisele elukutsele läinud. Ei ole ametiasustust, kus ei leiduks endiseid õpetajaid, nii hästi Tallinnas, kui muudes Eestimaa linnades ja maakondades. Sellest wõib järeldada, et Eestis ei ole õpetajatest nii suurt puudust, nagu koolides tundub. Suur protsent õpetajaid on üle maa laiali igasugustes ametiasutustes, nende hulgas väga paljud, kes oma alal korralikult tööd on teinud. Need mehed on koolipõllult ära tulnud ja nad ei mõllegi enam sinna tagasi minna. Tihti peale kuuleb õpetajaid ütlewad — wiin selle kooliaasta lõpule ja katsun endale teise teenistuse muretseda, kust kergemini palka saaks. Mispärast pean ma ennast ikka teiste heaks müüma? — Sellest just tulewad nähtused, mille üle kõneldakse, et kool langeb alatasa. Aetakse kooliwastast poliitikat, kui õpetajate palgad äärmiselt madalad määratakse. Sellepärast ei saa olla rahaasjanduse komisjoni ettepaneku poolt.

Haridusminister H. Bauer: Et eelmine kõneleja sellest küsimusest, mida mina ette kandsin, teatawat numbrit teha tahab, oli ette oodata, ette mõista. Teie, herra Piiskar, kaitsete kutsehariduse õpetajaid. (Wahelhüüe: Mis on haridusminister teinud kooliõpetajate olude paranduseks?) Need küsimused, mida mina ette kandsin, ei ole mitte luuletatud, waid ettetoodud faktid pedagoogide poolt, just rahwakooli alal. Lääne maakonnawalitsuse konflikt õpetajatega tekkis sellest, et maakonnawalitsus neile mitte õigel ajal abi ei annud. See konflikt ei puuduta aga mitte seda küsimust, mida mina ette tõi. Minu wõrdluse kohta, mehaanikute ja masinakirjutajate üle tähendati, et masinakirjutajad tulewad kusagilt maalt ja hakkawad kohe masina peal wuristama. Asi ei ole aga mitte nii lihtne, masinal kirjutamiseks läheb igatahes rohkem harjutust tarwis, kui wahelerääkimiseks Riigikogus. Nendel on oma teatud eelharidus olemas. Nad lõpetawad käubanduskooli ehk keskooli 4—5 klassi. Peale selle on neil õige palju praktilist ettewalmistamist tarwis. Kui nad hakkawad nii 4 klassi alama palka saama, kui algajad kooliõpetajad, kes kusagil kihelkonnakoolis õpilaste juures eksperimenta teewad, siis ei ole see mitte õiglane.

Mis puutub paranduse sisse, mis herra Martinson'i poolt ette pandud, siis

ei saa walitsus nende parandustega leppida, sest ministeeriumi ettepanekus on just toonitatud, et peale Tartu ülikooli kursuste lõpetajate ka seminaari lõpetajaid tuleb toetada. Muidugi on ka nende hulgas, kellel seminaari haridust ei ole, tublid jõude olemas, kuid need on ikka üksikud juhtumised ja seaduses ei wõi seda nii tähele panna. II-se, III-da ja IV-da parandusega wõib leppida.

Rkl. A. Marfeldt (sd.): Selle paragrahwi II-se järgu lõpul puudub tähendus nende õpetajate kohta, kes on ilma kutseõigusega, kuid on 1919 a. 28. aug. seaduse § 3-da põhjal tõstetud III-sse ja mõned IV-sse järku. Nende kohta teen ettepaneku, et wõetakse II-se järku b punkti alla wõi eelwiimase lausena niisugune parandus „1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkus II põhjal III ja IV järku tõstetud õpetajad.“ Siis peale selle on rahaasjanduse komisjoni poolt ettepanek tehtud, mida ka haridusminister toetab, et wiimane lause punkt b all: „kõik teised õpetajad, kes oma hariduse järele I järku ei kuulu“ — ära jääks. Kui III järk tõepoolest wastu wõetakse, siis teeksin mina ettepaneku, et § 1 punkt b all „kõik teised kutseõigusega õpetajad, kes oma hariduse järele I ja II järku ei kuulu“, sellepärast, et wõib ette tulla, et mõned siin b punkti all nimetamata on jäänud.

Rkl. A. Birk (rhw.): § 1 punkt b järele kuuluvad teise järku õpetajate ning waimulikkude seminaaride lõpetajad. Ma pean tähendama, et I järgus wõi litera a all tuuakse ette mitmel puhul õpetajaid, kes weel enne kõrgemate kursuste lõpetamist peawad keskkooli wõi õpetajate seminaari lõpetanud olema. Wõiks arwata, et selle juures keskkoolide all tuleks ka waimulikkude seminaarisid mõista, sest waimulikkude seminaar on kahtlemata keskkool. Kuid seaduse sõnasõnalise teksti järele ei tule see sugugi nii wälja. Punkt b seatakse õpetajate ja waimulikkude seminaaride lõpetajad kõrwu, kuid allpool räägitakse keskkooli lõpetajatest eriti, nii wõib punkt a tõlgitsemise juures eksiariwamisi tulla. Ei ole tarwis pikemalt selle juures peatada, et waimulikkude seminaari lõpetajad kui mitte kõrgema haridusega ei ole, kui õpetajate seminaari lõpetajad, siis igatahes mitte madalama haridusega, isegi pedagoogika suhtes mitte. Nii siis, kui neid wõis punkt b all kõrwuti seada, siis, minu arwates, wõiks seda ka punkt a all teha. Sellepärast panen ma ette para-

grahwi 6 reas sõnade „keskkooli wõi õpetajate“ järele panna „ning waimulikkude“. Niisamuti tuleks 8 ja 10 reas sõnade „õpetajate“ järele wahele panna „ning waimulikkude seminaaride eelharidusega“.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Siin tähendati ühelt poolt, et kui rahaasjanduse komisjoni seisukoht wastu wõetakse, siis pannakse õpetajad wäga halbadesse tingimistesse, ja edasi, et leiwakannikas upitatakse nende eest nii kõrgele, et nad seda kätte ei saa. Rahaasjanduse komisjoni nimel pean ma tähendama, et siin sarnast olukorda igatahes ette kujutada ei saa, waid, nagu ma alguses tähendasin, wõib küll nende palganormide järele, neid riigiametnikkude palkadega wõrreldes, wastupidist seletada. Riigiametnikkude, niisama ka õpetajate palgad on tõesti, sõna tõsisel mõttes, wäikesed. Miks nad seda on, seda on juba küllalt tõendatud, kuid ometi on ka see teada, et riigiametnikud ja -teenijad wiimasel astmel, kellel ka peab tarwilik eelharidus olema, saawad märksa wähem palka, nimelt 1800 marka põhipalka. Wiimase astme õpetajate juures, ka nende õpetajate juures, kellel kutseharidust ei ole, wõetakse aga nende põhipalgaks 2500 marka, sellega terwelt 700 marka rohkem. Ma tähendasin juba, kes riigiametnikkudest sel palgaastmel on, nimelt: üks jagu asjaajajaid, jaamaülemad, postkontorite ülemad jne., — inimesed, kellel ka suured perekonnad on, ja igatahes inimesed, kes ka oma ettevalmistuse kursused on pidanud läbi tegema, enne kui nii kaugele on jõudnud. Kui nüüd wõrrelda üht ja teist, siis peab ütleva, et niihästi kutseõigusega õpetajad rahaasjanduse komisjoni arwamise järele palgasaamises ka siis, kui rahaasjanduse komisjoni ettepanek wastu wõetakse, wõrdlemisi paremasse seisukorda saawad, kui teised riigiametnikud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ei saa ühineda rahaasjanduse komisjoni arwamisega, ei ka walitsuse ettepanekuga järgmistel põhjustel: kõige pealt, kui õpetajate palku normeeriti, siis wõeti arwesse, et tuleks ka õpetajatele maksta palka samuti, nagu teistele ametnikkudele, nimelt töö eest, mis nad ära teewad, aga mitte nende hariduse järele. See põhimõte on kõigil aladel läbi lõõnud ja ainult õpetajad on pidanud ses mõttes teisiti palka saama.

Tema oli senni 5. palgaastme järele honoreeritud. Kuid seda põhimõtet ei saa koolialal täielikult ühel või teisel põhjusel läbi wiia ja sellepärast hariduskomisjon asus kompromiss seisukohale, ette pannes, et võetakse ühest küljest haridus arvesse ja teisest küljest see töö, mida õpetaja peab tegema. Näituseks, kõrgema haridusega isikute kohta on ette nähtud, et nemad saavad rohkem palka, kui teised isikud, kes ei ole mitte täielikult kõrgemat kooli lõpetanud, kui nemad ka ükskõik missuguses koolis, kas kesk- või algkoolis õpetavad. See on sellepärast hariduskomisjoni seisukohast välja minnes nii otsustatud, et kõrgema haridusega isikuid on sõrdlemisi vähe ja kui neid mitte ei hinnataks rohkema palgaga, kui teisi, siis on karta, et kõrgema haridusega isikud koolist ära lähewad. I astmesse on koondatud sisuliselt keskkooli õpetajad. Kui meie wõtame hariduskomisjoni ettepanekus normeeritud II järgu, s. o. üleüldiselt wõttes algkooli õpetajad, ja kui sellesama endise põhimõtte järele käia, et igaüks saab tasu töö eest, aga mitte hariduse järele, siis on igal õpetajal, kes koolis õpetab, seekord algkooli õpetajal, õigus sedasama palka saada, mispärast III palgajärku tarwis ei ole.

Teine seisukoht, mis selle poolt kõneleb, et õpetajatele ei tuleks mitte kolmandat järku määrata, on see, et need õigustatud õpetajad on pidanud kahe aasta jooksul kursustel käima. Nad on seda teinud osalt muidugi ideelises mõttes, selleks et ennast täiendada ja selle läbi ka koolitööd tõsta, osalt muidugi ka selleks, et oma ainelist seisukorda parandada. Peab konstateerima, et õpetajad selle läbi aineliselt ruineeritud on, mida rkl. Piiskar juba üksikute juhtumiste kohta tähendas. Sellepärast, ja iseäranis weel arvesse wõttes, et kolmandad suwikursused weel ees on, et meil tarwis on üle tuhande õpetaja ette walmistada koolitöö jaoks, leiab hariduskomisjon tarwilikuks nende palka igatahes kõrgemalt määrata, kui seda wahest nende hariduse järele tarwis oleks.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja poolt on kartust awaldatud, et selle tagajärjel ametnikud siis vähem palka saama hakkawad, kui õpetajad ja selle põhjal uus palkade normeerimine tekib. Ma tähendaksin, et palga järku, millest rahaasjanduse komisjoni aruandja kõneles, kuulwad mitmesugused ametnikud, näituseks 3—5 järgu jaamaülemad, 3—5 klassi postkontoriülemad, 3—4 järgu politseijaoskondade ülemad jne. See näitab, et selles jär-

gus on mõned sõrdlemisi õige wäikese tegewusega ametnikud, kes sõrdlemisi head tasu saawad ja sellepärast ei saaks nüüd mitte karta, et õpetajate palk erakordselt kõrgele tõuseb. Seda on muuseas konstateeritud ka rahaasjanduse alamkomisjonis, millest osa wõtsid hariduskomisjoni esitajad. Weel tähendaksin rahaasjanduse komisjoni aruandja kartuse rahustuseks seda, et hariduskomisjon oletab, et õpetajailt nõutakse alalist täiendamist, kursustest osawõtmist jne. kuna ametnikkudelt, nagu teada, mingisuguseid kursusi ei nõuta. Ametnik on kord koha peale sattunud, elab seal rahulikult edasi ja ei näe kurja und, et keegi teda seal tülitaks. Neid kulusid, mis õpetajal on, ametnikul ei ole. Edasi tuleks siin weel tähendada haridusministri märkuse peale, et koolijuhatajad maal hakkaks liig kõrget palka saama, et algkooli-seaduse, s. o. awalikkude algkoolide elluwimise määruse § 14 näeb ette, et õpetajatele tarwitamiseks antawa maa jagab ära õpetajate wahel kooli hoolekogu, kusjuures kooli ülewalpidaja asutus kindlaks määrab maarendi hinda selles suuruses, mis ümberkaudsed rendimaad läbistikku maksawad. Nii siis selgub, et maad ei anta õpetajatele mitte palgaosana, waid neile võimaldatakse maal tööd teha, nagu iga teine kodanik seda teeb, muidugi piiratud määral. Sellepärast iseäralist sissetulekut siin loota ei wõi. Kõiki minu poolt ette toodud põhjusi arvesse wõttes, ei saa mina mitte ühineda rahaasjanduse komisjoni, haridusministri ega walitsuse ettepanekutega.

Juhataja A. Kerem: Kõnelejate nimekiri on läbi. Enne kui hääletamisele asuda... (Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Palun sõna faktiliseks märkuseks.)

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Pean tähendama, et ma komisjoni nimel ühineda wõin herra Martinson'i ettepaneku 2, 3 ja 4 punktiga, sest need parandused on komisjonis läbi arutatud ja nende wastu ei ole seal waieldud. Herra Martinson'i ettepaneku I punktiga ei saa ma komisjoni nimel ühineda, niisama ei saa ma ühineda komisjoni nimel herra Marfeldt'i ja herra Birk'i ettepanekutega; herra Birk'i ettepanekuga olen isiklikult nõus.

Juhataja A. Kerem: Enne kui hääletamisele asuda, tahan ette kanda sissetulnud parandused. Rahaasjanduse

kommissjoni ettepanekut ette kanda ei leia tarwilikuks; kuid peale selle on sisse tulnud järgmised parandused, mida ma ette annan selles järjekorras, nagu ma neid hääletada kawatsen. Esimene parandus rkl. Marfeldt'i poolt on järgmine: kui kolmas järk wastu wõetakse, siis jääks § 1. punkt b. wiimaseks lauseks: „kõik teised kutseõigusega õpetajad, kes oma hariduse järele I järku ei kuulu.“ (J. Tõnisson kohalt: Pange juba „hariduse poolest“ siis saaks vähemalt aru.) Järgmine parandus on rkl. Martinson'i poolt, nimelt järgmine: Panen ette § 1. wastu wõtta järgmised parandused ning täiendused: 1) Punkt a wiendas reas wälja jätta sõnad: „keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega“. 2) Sellesama punkti kümnendas reas sõna järele „keskkooli“ juure lisada sõnad: „wõi keskkoolile wastawa kutsekkooli.“ 3) Punkt b neljandas reas sõnadé asemel: „keskkooli haridusega“ wastu wõtta: „keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega“. 4) Juure lisada märkus II: „Kunni 31. juulini 1921 a. kuuluwad I järku õpetajad, kes Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooli õpetajate asetäitjate ettevalmistamise kursustel 1919 a. nõuetawad eksamid ära on teinud; pärast seda tähtaega langewad nad, kui kursuste lõpu eksami ära ei tee, teise järku.“ Selle parandusega on hariduskommissjoni aruandja ühinenud. Järgmine parandus on tehtud rkl. Marfeldt'i poolt, nimelt järgmine: Paigutada § 1 punkt b enne wiimast lauset: „1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkuse põhjal III ja IV järku tõstetud õpetajad.“

Järgmine ettepanek on rhs. Birk'i poolt; tema paneb ette 6. reas sõnade: „keskkooli wõi õpetajate“ järele panna: „ning waimulikkude“....; samuti tuleb teha ka 8 reas ja 10 reas.

(Rkl. E. Martinson kohalt: Palun sõna hääletamise korra kohta.)

Juhataja A. Kerem: Sõna on rkl. herra Martinson'il hääletamise korra kohta.

Rkl. E. Martinson (sd.): Ma sain nii wiisi aru, et parandused tahetakse selles järjekorras hääletamisele panna, nagu nad ette loeti; mina arwan, et rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wõiks kõige pealt hääletamisele panna, sest kui see wastu wõetakse, siis saawad rhs. Marfeldt'i parandused tarwilikuks, muidu mitte.

Juhataja A. Kerem: Pean rhs. Martinson'ile tähendama, et ma just nii

kawatsesin teha, kuid sellepärast rahaasjanduse komisjoni ettepanekut ei luge nud, et see Riigikogu liigetele wälja oli jagatud; seda nimetasin juba ka esiteks. Teisi ettepanekuid enam ei tehta, sellepärast asun hääletamisele. Esimesena tuleb hääletamisele rahaasjanduse komisjoni parandus, sest algettepanek on rahaasjanduse komisjoni ettepanekuga kunni 8 punktini ühine. Et asi igaihele selge oleks, loen ma selle paranduse weel ette, ning see käib järgmiselt: § 1 Paralleel-ettepanek. Paragrahwi lõpulause — „kõik teised õpejõud, kes oma hariduse järele I järku ei kuulu“ — wälja jätta; selle asemele panna järgmine lause: „d) III järku kuuluwad kõik teised õpejõud, keda nende hariduse järele I. ega II järku arwata ei saa.“ Panen selle paranduse hääletamisele ja palun neid, kes selle paranduse poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Mulle näib, et enamus poolt on. (Hüüded: Ära lugeda!). (Hääletatakse uuesti poolt ning wastu, kusjuures sekretäär hääli loeb). Rahaasjanduse komisjoni ettepanek on saanud poolt 37 ja wastu 28 häält; sellega on ta wastu wõetud.

Selle järele tuleks hääletamisele rhs. Marfeldt'i ettepanek, wõtta § 1 punkt b wiimaseks lauseks: „Kõik teised kutseõigusega õpetajad, kes oma hariduse järele I järku ei kuulu.“ Ma panen selle ettepaneku hääletamisele ja palun neid, kes tema wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Ma näen, et enamus on wastu; sellega on see ettepanek tagasi lükatud.

Järgmine ettepanek on rhs. Martinson'i parandus, nimelt 1) punkti a 5 reas wälja jätta sõnad: keskkooli wõi õpetajate seminaari eelharidusega“. Teisi punktisid ma hääletamisele ei kawatse panna, sest et hariduskomisjoni aruandja nendega on ühinenud. Palun neid, kes selle paranduse poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Mul on raske konstateerida, kui palju poolt wõi wastu on; palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on saanud poolt 27 ja wastu 25 häält; sellega on ta wastu wõetud.

Järgmine ettepanek on rhs. Marfeldt'i poolt, nimelt: „Paigutada § 1 punkt b enne wiimast lauset: 1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkuse II põhjal III ja IV järku tõstetud õpetajad.“ Palun neid, kes selle paranduse poolt on, käed üles

tõsta. Kes vastu? Mulle näib, et vähemus vastu on; sellega on see ettepanek vastu võetud.

Viimane parandus on rhs. Birk'i poolt: 6, 8 ja 10 reas sõnade „keskkooli või õpetajate“ järele panna „ning waimulikkude“. Kes on selle paranduse poolt, neid palun käed üles tõsta. Kes vastu? Mulle näib, et vähemus vastu on; sellega on see ettepanek vastu võetud.

Siis on veel üks parandus hääletamata jäänud, nimelt rahaasjanduse komisjoni aruandja poolt tehtud paranduses I reas sõnade „teise järku“ panna sõna „kolmandasse järku“. Kuna rahaasjanduse komisjoni parandus ära on otsustatud, siis ma panen selle eriti hääletamisele ja palun neid, kes selle wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu on igatahes vähemus, sellega on see parandus vastu võetud. Nüüd ma

panen selle terwe paragrahwi parandatud kujul hääletamisele ja palun neid, kes selle paragrahwi wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu on vähemus; seega on see paragrahw parandatud kujul vastu võetud.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 2. Awalikkude koolide õpetajad saavad põhipalka riigiteenijatega ühtlaselt järgmiste astmete ja normide järele:

I aste	—	6.000	marka.
II	„	5.500	„
III	„	5.000	„
IV	„	4.600	„
V	„	4.200	„
VI	„	3.800	„
VII	„	3.500	„
VIII	„	3.200	„
IX	„	2.900	„

KOOLITÖÖ PRAKTIKA	Juhataja koolis, kus 7 või enam klassi- komplekti				Juhataja koolis, kus alla 7 klassikompl. ja juhataja abi				Õpetaja			
	I. järk (§ 1. p. a.)		II. järk (§ 1. p. b.)		I. järk (§ 1. p. a.)		II. järk (§ 1. p. b.)		I. järk (§ 1. p. a.)		II. järk (§ 1. p. b.)	
	Palga- astmed	Põhi- palk kuus Mrk.	Palga- astmed	Põhi- palk kuus Mrk.	Palga- astmed	Põhi- palk kuus Mrk.	Palga- astmed	Põhi- palk kuus Mrk.	Palga- astmed	Põhi- palk kuus Mrk.	Palga- astmed	Põhi- palk kuus Mrk.
12. aastane prak- tika	II	5.500	IV	4.600	III	5.000	V	4.200	IV	4.600	VI	3.800
8. aastane prak- tika	III	5.500	V	4.200	IV	4.600	VI	3.800	V	4.200	VII	3.500
4. aastane prak- tika	IV	4.600	VI	3.800	V	4.200	VII	3.500	VI	3.800	VIII	3.200
Wähem kui 4. aas- tane praktika.	V	4.200	VII	3.500	VI	3.800	VIII	3.200	VII	3.500	IX	2.900

Märkus I: Kodu- ning väljamaa ülikoolide ja teiste kõrgemate õpeasutuste lõpetajad ja 1919 a. 28. augusti õpetajate palgamääruse § 3 märkuse II põhjal I järku tõstetud õpetajad tõusevad palgasaamise suhtes ühe astme võrra kõrgemale, kui nad õpetavad kesk- või kutsekoolide klassides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus II: I. järku kuuluvad õpetajad, peale selle paragrahwi märkuses I tähendatud õpetajate, langewad palga saamise suhtes ühe astme võrra alla poole, kui nad ei õpeta kesk- või kutsekoolide klassi-

des, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus III: II. järku kuuluvad õpetajad tõusevad palgasaamise suhtes ühe astme võrra kõrgemale, kui nad õpetavad kesk- või kutsekoolide klassides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.

Märkus IV: Üksikuile koolijuhatajaile, nende abidele ja õpetajaile võib haridusministeerium määrata maakonna või linna kooliwalitsuse (riigikoolides haridusministeeriumi kooliosakonna põhjendatud ettepanekul kõrgema astme palga, kui selles seaduses nende kohta ette näh-

tud on. Kui selle juures kõrgem kui 1. astme palk määrata tuleb, otsustab seda Wabariigi Walitsus.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Kuna I paragrahwi juure kolm järku wastu wõeti, siis loomulikult peawad selle tagajärjel järgmiste paragrahwide astmed muutuma, nimelt juure tulema kaks astet — 10 ja 11 aste, kusjuures 10. astme põhipalk oleks 2.700 marka ja 11. astme põhipalk — 2.500 marka. Samuti tuleks tabelit, mis järgmisel küljel on, täiendada, juure lisades III järk, mille sisu oleks niisugune, nagu on ära tähendatud nendes parandustes, mis Riigikogu liikmed juba kätte on saanud. Kuna esimese paragrahwi juures III liik on wastu wõetud, siis tuleks wastu wõtta ka rahaasjanduse komisjoni ettepanekud.

Rkl. E. Martinson (sd.): Kõige pealt tuleks ette wõtta parandus astme normi kohta; siin on tähendatud, et see norm on 2.900 marka, kuna ta peaks olema 2.950 marka. Hariduskomisjon oli sellel seisukohal, et meie õpejõud peaksid mahutatud olema 8-sasse palgaastmesse. III järgu wastuwõtmisega on nemad aga üheteistkümnesse astmesse ära paigutatud, sellepärast teen ettepaneku palgaliikisid ühe astme wõrra kõrgemale tõsta, siis vähemalt oleks kõigewähem palgaaste kümnes ja kõigekõrgem oleks I palgaaste. Wastawalt sellele oleks tarwis märkus I juure ka parandus teha ja nimelt selle lõppu juure lisada sõnad: „kui selle juures palk I astme palgast kõrgemale tõuseb (juhatajal koolis, kus 7 wõi enam klassikomplekti, 12 aastase praktikaga), määratakse põhipalk 6.500 marga peale kuus.“ See oleks sisuline parandus. Siis 4. märkuse 5 reas tuleks wastu wõtta: „kõrgem kui I (esimese) astme palk“, aga mitte nii nagu kirjutatud on „kõrgem kui ühe astme palk“. Siis tuleb sellesama märkuse 3. reas sõna järele „kooliosakonna“ panna sulgmärk ehk klamber.

Rkl. A. Marfeldt (sd.): Siin selle paragrahwi juures on märkus II ja see käib nii: „I järku kuuluvad õpetajad, peale selle paragrahwi märkuses I tähendatud õpetajate, langewad palga saamise suhtes ühe astme wõrra allapoole, kui nad ei õpeta kesk- wõi kutsekoolide klassides, mis on 6-aastalisest algkoolist kõrgemal.“ Esimene märkus käib selle kohta, et need õpetajad tõstetakse ühe astme wõrra kõrgemale, kui

nad õpetawad kesk- wõi kutsekoolide klassides. On teatud järk I järgu õpetajaid, kes ühe astme wõrra allapoole langewad ja see palga vähendamise katse on täiesti loomuwastane. On niisuguseid juhtumisi olemas, et I järgu õpetajal ei tule mitte õpetada keskkooli klassides, waid algkooli klassides ja niisugusel korral langeks tema ühe astme wõrra allapoole. Ma teen ettepaneku seda teist märkust wälja jätta.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Märkus 4. järele peab teatawail kordadel haridusministeeriumi wõi koguni Wabariigi Walitsuse otsustada andma, kas kooliõpetajaile wõib kõrgemat palka maksta, kui seaduse määruste järele iseenesest temale maksetakse. Aga ettepaneku kawatsuste § 9 järele maksetakse awalikkude algkoolide õpetajaile ja juhatajaile põhipalka linna ja omawalitsuste poolt 80%, kooli ülewalpidaja poolt 20%. Kui nüüd linn ja omawalitsus kooliõpetajate palga täiesti maksaks, mispärast ei wõi nemad kooliõpetaja põhipalka siis rohkem tõsta. Selle märkuse 4. järele tuleb nii wälja, et koolijuhatajaile, nende abidele ja õpetajaile wõib haridusministeerium määrata maakonna wõi linnawalitsuse (riigikoolides haridusministeeriumi kooliosakonna) põhjendatud ettepanekul kõrgema palga astme kui selles seaduses nende kohta ette on nähtud. Kui selle juures kõrgem kui I astme palk määrata tuleb, otsustab seda Wabariigi Walitsus. See tähendab, seadus kohustab igitahes haridusministeeriumi palgakõrgendusi otsustama ja ei luba linnawalitsust ega omawalitsust seda teha. Siin peaks seda märkust wähe teisiti redigeerima ja nimelt nõnda, et peale haridusministeeriumi ka teised tohiwad õpetajate palka kõrgemasse järku tõsta, eriti niisugustel kohtadel, kus kooliülewalpidaja õpetajaile ise täielikult palga maksab. Siin ei peaks mingisugused kitsendused maksma, waid kooliülewalpidaja peaks wõima kõrgema palga äramääramisel oma äranägemise järele talitada.

Rkl. E. Martinson (sd.): Selles 4. märkuses on tegemist õpetajatega, kes nii öelda sisuliselt kõrgemal seisawad, kui nad seda on wormiliselt oma hariduse poolt ja kellele selle järele haridusministeerium õiguse annab kõrgemat palka saada, kui palganormides ette nähtud. Niisugune kõrgemasse järku tõstmine annab õiguse õpetajale kõrgemat palka saada kõigis maakondades ja linnades. Sootu teine küsimus on aga palgamaksmine suuremal määral kui seaduses ette nähtud üksiku maakonna-

walitsuse wõi linna kooliwalitsuse poolt. Seda ei keela ära üleüldine palgaseadus. Kas omawalitsus suuremal määral, kui üleüldiselt ette nähtud, palka maksta võib, selle kohta on piirid ette nähtud omawalitsuse seaduses. Kui omawalitsus kellegile kõrgemat palka wõi palgalisa tahab maksta, siis võib ta seda teha, aga kõrgema palgastme wääriliseks tõstmine, mis õigustab õpetajat saama kõrgemat palka igas kooliwalitsuskonnas, ei tohi sanktsioneeritud saada üksiku maakonna wõi linna poolt, waid haridusministeeriumi poolt seaduse alusel, mis üleriikline on. Sellepärast arwan ma; et on olemas täiesti kahesugune palgatõstmine, esiteks, mida võib ette wõtta üksik maakond wõi linn ja mis maksew ainult selle maakonna wõi linna piirides ja teiseks, üleriikline tõstmine, mis maksew on õpetajale igas kohas, kus tema õpetab. See, minu arwates, ei keela seda teistsugust palgatõstmist.

Rkl. J. Piiskar (is.): Kolm palga-järku on juba suure häälteenamusega wastu wõetud, mis näitab, et seisukoht nähtawasti lõpulik on, kuigi ta III lugemisel rewideerimisele tuleb. Teen § 2 juure järgmise paranduse, et pehmedada seda tagajärge, mis, kui seadus niisugusel kujul wastu wõetakse, teatawa järgu õpetajaid jälle wõrdlemisi nii raskesse seisukorda paneb, et nemad ei saa kursustele tulla, ei saa oma hariduse eest hoolitseda ja kõik kasulikud jõud, kes wähegi kusagile mujale sünniwad, töölt ära lähewad ja koolipõllule jääwad kõigewäiksema haridusega jõud. Minu ettepanek on, mahutada need 3 liiki üheksa palgaastme piiridesse, nagu hariduskomisjon seda tahtis mahutada. See on läbi wiidaw siis, kui sellest tabelist, mis seaduseelnõu 2. leheküljel, wälja jäetakse I osa, mis täiesti ülearune tundub olewat, see on nimelt koolijuhatajate liigitamine kahte järku. On ette nähtud koolijuhatajate tasu neis koolides, kus vähemalt 7 klassi on ja neis, kus alla 7 klassi on. Ühelt poolt on ju õige, et juhatajal seda rohkem tööd on, mida suurem kool, selle juures tuleb aga silmas pidada, et kui kooliklasside arw üle teatawa normi ulatab, siis antakse juhatajale abi. Seda silmas pidades ei saa aru, mispärast maksetakse sel korral juhatajale rohkem palka ja antakse ka abiline. Neil koolide juhatajatel, kellel on abi, on märksa kergem tegutseda, kui nendel, kel abi mitte ei ole. Wiimane peab terve töö üksi ära tegema. Juhatajad, kellel abi on, oskawad wäga hästi suurema osa tööd abilise peale panna. Sellepärast ei ole mingisugust wa-

jadust neid teistest koolijuhatajatest eraldada ja seda enam, et algkooli-seaduses samuti ka tulewases keskkoolide seaduses üleüldse sarnaseid koole ei ole ette nähtud, mis märksa üle seitsme klassi lähöksid. Kui juhatajad, kes esimesse järku kuulwad, sellest palgatabelist wälja jääksid, siis saab parajasti nii palju astmeid wabaks, et võib kõiki teisi, mis sinna tabelisse järele on jäänud, kahe astme wõrra tõsta ja neid ära mahutada esimese 9. palgaastme piiridesse. Minu ettepanek on järgmine: Wälja jätta tabelist see osa, mis räägib juhatajast koolis, kus seitsme wõi enam klassikomplekti, ja kõik teised järgud tõsta kahe astme wõrra kõrgemale, s. o. mahutada kunni IX astme piiridesse.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjon, seisukohalt ei saa mina rkl. herra Martinson'i ega ka herra Piiskari parandustega mitte ühineda. Kui wõtta aluseks need normid, mis ette pani rkl. herra Martinson, siis suureneksid — nagu see rutulisel wäljaarwamisel selgub — wäljaminekud üleüldiselt weelgi umbes 30.000.000 marka, mis wõrdlemisi kaunis tuntaw summa on. Siinsamas tähendati, et kui ei wõeta mitte nii- ja niisuguseid summasid wastu, siis lähewad need ja need ära, ja seda wõime meie kuulda igal ajal ja kõigis ministeeriumides. Igas ametiasutuses arwatakse, et just seal kõige raskem on. Mõõdaläinud koosolekul juhtis rkl. herra Lattik tähelepanu selle peale, et neid õpejõude, kellel ülikooli haridus on, tuleb wõrdlemisi teistega parematesse tingimistesse seada, sest muidu „jooksewad“ need ära. Teiselt poolt tullakse ja seletatakse, et kui ei parandata nende seisukorda, kellel puudub kutseharidus, siis jooksewad need ära. Kohtuminister tuleb ja tõendab, et kui kohtunikkude palka ei tõsteta, siis lähewad nemad ära. Rahaminister arwab, et tema ametkonna ametnikkude töö kõigeraskem on ja esineb sellesamaga. Ma küsaksin, kus on siis see koht, kuhu Eesti rahwas kõigi oma ametnikkude ja õpetajatega jookseb?

Rahaasjanduse komisjoni nimel tähendasin ma juba, et palgad on kõigil aladel madalad, kuid maksetakse ikkagi ainult nii palju, kui palju jõutakse maksta. Palkade määramise juures peab ikkagi õiglast mõõdupuud tarwitama. Iseenesest mõista, wõiwad selles asjas mõned eksitused juhtuda. Võib olla, et kutseõiguseta õpetajate hulgas on neid mehi, kes wäärt oleksid kõrgemat palka saama, kuid seda

ei saa ikkagi nii üleüldiselt wõtta. Meie peame silmas pidama ja arwesse wõtma ikkagi üleüldiseid tingimisi ja palgaolusid, eriti wõrdlema neid palku, mida tahetakse maksta õpetajatele ja mida maksetakse hiljuti Riigikogu poolt kinnitatud palgaseaduse järele teistele riigiametnikudele. Peaks ometi kõigile selge olema, et ka sellel korral, kui wastu wõetakse rahaasjanduse komisjoni ettepanek, jääwad õpetajad ikkagi paremasse seisukorda, kui teised riigiteenijad.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma ei saa ühineda rkl. herra Marfeldt'i parandusega, sellepärast, et see märkus on tehtud selleks otstarbeks, et siduda kõrgema haridusega õpejõude keskkoolidesse. Samuti ei saa ma ühineda herra Piiskar'i parandusega, et juhataja abi palk jääks tabelist wälja. Riigikogu liige herra Piiskar tähendas, et üleüldise ei ole tarwis suuremaid koole asutada, kui 6 kl. algkoole; seaduse § 74 kõneleb aga nõnda, et kui klasside arw koolis üle 10 ulatab, siis walib pedagoogika nõukogu juhataja abi wõi inspektori. Siis ütlewad teised seadused, näituseks, kommertskooli seadus, et nii ja nii suure õpilaste arwu juures juhatajal abi peab olema, nii et palgaseaduses seda igatahes peab arwesse wõtma. Sellepärast ei saa mina mitte herra Piiskar'i ettepanekut toetada. Herra Tõnisson kõneles märkus 4. kohta, kuigi ta ettepanekut ei teinud. Muidugi on linna ja maakonna omawalitsustel võimalus palka kõrgendada selleks, et lisatasu saada. Ma saaksin ühineda komisjoni nimel rkl. Martinson'i parandustega, mis Riigikogu liigetele juba tuttawad on, ja selle kohta on ka juba seisukoht wõetud. Ma tähendan selle peale, et hariduskomisjon on üksikud punktid läbi kaalunud sellest seisukohast, mis rahaasjanduse komisjon on oma parandustega ellu kutsunud, ja arusaadaw, et hariduskomisjon ei wõinud ette näha, missugune ettepanek Riigikogus enamuse saab, kuid wolitab hariduskomisjoni aruandjat selles wõi teises seisukohas ühinema, sest muidu wõiks parandus väga juhusline wälja tulla, ja hariduskomisjon ei saaks seisukoha wõtta.

Juhataja A. Kerem: Kõnelejate rida on läbi. Sisse on tulnud peale rahaasjanduse komisjoni ettepaneku, mida ma esimeseks hääletamisele arwan panna, weel järgmised täiendused ja parandused. Ma tähendan selle peale, et ma kawatsen neid parandusi hääletada kahes osas ja nimelt eraldi need, mis käiwad paragrahwi

wõi tabeli juure, ning teises osas neid, mis puutuwad märkustesse. Sellega tuleks esimesena hääletamisele rahaasjanduse komisjoni täiendus, selle järele rhs. Piiskar'i ettepanek, et wälja jätta tabelist see osa, mis räägib juhatajast koolis, kus 7 wõi enam klassikomplekti, ja kõik teised järgud tõsta kahe astme wõrra kõrgemale, s. o. mahutada 1—9 astme piiridesse, ja peale selle tuleks hääletamisele rhs. Martinson'i ettepanek, millega rahaasjanduse komisjoni aruandja mitte ühinenud pole, kuna hariduskomisjoni aruandja ühinenud on. Peale selle tuleks hääletamisele parandused, mis märkuste kohta käiwad, ja nimelt rhs. Marfeldt'i parandus — märkus 2. wälja jätta, ning rhs. Martinson'i parandused märkus 1. kohta, et lõppu juure lisada „Kui selle juures palk I astme palgast kõrgemale tõuseb (juhatajal koolis, kus 7 wõi enam klassikomplekti, 12 aastase praktikaga), määratakse põhipalk 6.500 marga peale kuus;“ ning märkus 4. wiendas reas wastu wõtta: „kõrgem kui I (esimese) astme palk“, pro: „kõrgem kui 1 (ühe) astme palk.“ Kolmandaks sellesama märkuse kolmandas reas sõna järele: „kooliosakonna“ panna sulgmärk (klamber).

Ma panen esimesena hääletamisele rahaasjanduse komisjoni täienduse, ja palun neid, kes selle täienduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa häälteenamusega on see täiendus wastu wõetud. Järgmisena tuleb hääletamisele rhs. Piiskar'i parandus. Ma palun neid, kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud. Järgmisena tuleb hääletamisele rhs. Martinson'i paranduse see osa, mis puutub paragrahwi juure käiwat tabelit. Palun neid, kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud. Järgmine parandus on rhs. Marfeldt'i poolt ja käib märkus 2. kohta, et see märkus wälja jätta. Palun neid, kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Nähtawa häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud. Järgmised on rhs. Martinson'i parandused märkuste kohta. Ma panen nad kõik korraga hääletamisele. (Wahelhüüded: Palume üksikult.) Et ettepanekud on tehtud, neid üksikult hääletada, siis panen ma esiteks hääletamisele rhs. Martinson'i paran-

duse märkus 1. kohta, mis käib järgmiselt: Märkuse I lõppu juure lisada: „kui selle juures palk I astme palgast kõrgemale tõuseb (juhatajal koolis, kus 7 või enam klassikomplekti, 12 aastase praktikaga), määratakse põhipalk 6.500 marga peale kuus.“ Palun neid, kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud. Edasi panen ma hääletamisele rhs. Martinsoni paranduse, et märkuse IV wiiendas reas vastu wõtta: „kõrgem kui I (esimese) astme palk“, pro: „kõrgem kui 1 (ühe) astme palk.“ Palun neid, kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa häälteenamusega on see parandus vastu wõetud. Järgmisena tuleb hääletamisele rhs. Martinsoni parandus, et sellesama märkuse kolmandas reas sõna järele: „kooliosakonna“ panna sulgmärk (klamber). Palun neid, kes selle paranduse wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Et mul raske otsustada on, siis palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääletatakse uuesti. Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on saanud poolt 18, vastu 5 häält, sellega on ta vastu wõetud. Ma panen nüüd selle paragrahwi ühes wastuwõetud parandustega ja täiendustega terwena hääletamisele ja palun neid, kes selle paragrahwi wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Nähtawa häälteenamusega on § 2 vastu wõetud. (Wahelhüüded: Waheaeg, waheaeg!) Ettepanekud on tehtud waheaega teha. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Ma kuulutan waheaaja.

Waheaaja algus kell 7.55 min.

Peale waheaaja algab koosolek kell 8.37 min.

Koosolekut juhatab abiesimees A. Kerem.

Sekretääri kohal abisekretäär W. Pezold.

Juhataja A. Kerem: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 3. Peale § 2 tähendatud põhipalga saawad õpetajad käesolewa määruse maksmapanemisest peale ajutist elukalliduslisa samal määral, kui riigiteenijad.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 3 vastu.)

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 4. §§ 2 ja 3 ettenähtud normide järele makstakse palka kohtades, mis elukalliduse poolest riigiteenijaile palgamaksmiseks I liiki on arwatud. Teistes kohtades on palkade protsendiline alanemine samasugune kui riigiteenijailgi.

(Sõnasoowijaid ei ole. Hääletamisel wõetakse § 4 vastu.)

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson (loeb): § 5. Õpetajate nädalatundide normaal arw on 24, mille juures mitmes koolis antawad tunnid ühte arwatakse. Peale selle on õpetaja kohustatud enese peale wõtma tarwilikud õpe- ja kaswatustööga ühenduses olewad kõrwalised tööd (korrapidamine koolis, klassi juhatus, klassi raamatukogu hoidmine ja raamatute wäljaandmine, kirjalikud tööd, füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine jne.).

Märkus 1: On õpetaja tundidearw nädalas alla või üle 24, siis makstakse temale palka tundide arwu järele: iga nädalatunni eest $\frac{1}{24}$ osa õpetaja eespool tähendatud palgast. (Põhipalgast ja elukalliduslisast).

Märkus 2: Õpetajate seminaari õpetaja ja riigi kunsttööstus kooli eriõpeainete õpetaja nädalatundide normaalarw on 18. Alla või üle 18 nädalatunni andmise korral maksetakse neile iga nädalatunni eest $\frac{1}{18}$ osa õpetaja palgast.

Märkus 3: Tehnikumi eriõpeaine õpetaja nädalatundide normaalarw on 12. Alla või üle 12 nädalatunni andmise korral maksetakse iga nädalatunni eest $\frac{1}{12}$ osa õpetaja palgast. Tehnikumi assistentide, keelte õpetaja ja eeltehnikumi õpetajate nädalatundide normaal arw on 24. Alla või üle 24 nädalatunni andmise korral maksetakse neile iga nädalatunni eest $\frac{1}{24}$ osa õpetaja palgast.

Märkus 4: Koolijuhataja annab iga juhatawale klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaal arwust, kuid mitte vähem kui 6 tundi nädalas.

Märkus 5: Tehnikumi direktor saab koolijuhataja palga ilma tunni andmata.

Märkus 6: Koolijuhataja abi annab iga juhatawale klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem, oma kooli õpetaja

nädalatundide normaalarwust, kuid mitte vähem kui 12 tundi nädalas.

Märkus 7: Tehnikumi inspektor saab inspektori palga 6 nädalatunni juures. Tehnikumi osakonna juhatus arwatakse 2 nädalatunni ette.

Märkus 8: Eri- ja kutsekoolide õpetähtkoodade juhatajad ja meistrid-instruktorid palgatakse ametisse kooli ülewalpidaja poolt waba kokkuleppe järele, silmas pidades walitsuse poolt normeeritud palka riigitohtkoolades; lepingu kinnitab haridusministeerium.

Märkus 9: Klassikoplekti all mõistetakse selles seaduses õpilaste kogu, keda õpetaja ühes ruumis õpetab.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Rahaasjanduse komisjoni aruandjana pean teatama, et hariduskomisjoni seisukoht õpetajate normaaltundide arwu asjus ei ole rahaasjanduse komisjonile wastuwõetaw. Praegusel ajal, mil kõik jõud pinguli on tõmmatud, mil kõigil aladel erakorralist jõupingutust nõutakse ja nõudma peab, on loomulik ja arusaadaw, et ka õpetajatele iseäralikka erandid teha ei wõi, wõrreldes selle normaaltundide arwuga, mis õpetajad praegumaks wa seaduse järele andma peawad.

Praeguse seaduse järele on õpetajate normaaltundide arw 30, õieti on seaduses öeldud 24—30 tunnini. Mispärast seaduses on tähendud 24—30, see on arusaadaw, sest mõnedes koolides, ja wõrdlemisi õige paljudes koolides, iseäranis maal ja vähemates linnades, ei ole wõimalik üksikutele õpetajatele, iseäranis keelte õpetajatele, rohkem tundisid pakkuda, kui 24 tundi nädalas. Sellepärast wõib siis teatud õpetajatele koolist olenewatel põhjustel erandid teha. Seaduses ongi 24 tunni all just nende õpetajate tundide arwu mõeldud, kes ei saa tegelikult rohkem anda, kui 24, kuid üldiselt on ka neis koolides sunduslik nädalatundide normaal arw 30. Rahaasjanduse komisjoni arwates ei wõiks praegusel ajal normaaltundide arwu mitte vähendada, sellepärast teeb rahaasjanduse komisjon ettepaneku § 5 nii muuta, et „õpetajate nädalatundide normaalarw on 30“; sellele wastawalt tuleb ka märkus I. esimeses reas „24“ asemel „30“ ja eelwiimases reas samas märkuses „ $\frac{1}{24}$ “ asemel „ $\frac{1}{30}$ “. Märkus III. tuleks eelwiimases reas jällegi kaks korda „24“ asemele „30“ ja wiimases reas „ $\frac{1}{24}$ “ asemele — „ $\frac{1}{30}$ “. (Rahwaesitaja J. Tõnisson kohalt: Aga kuidas on seminaaridega lugu?) Seminaaride ja tehnikumi

kohta arwas rahaasjanduse komisjon, et kuna seal iseäralised tingimised töötamiseks ja õpetajad kohustatud on ka eritunde andma — seminaaris, näit. proowitundide andmine — ja tehnikumi õpetajate töökawa eriseaduses ette nähtud on, et seal tarwis ei ole nädalatundide arwu tõsta.

Juhataja A. Kerem: Sõna on järjekorras rhs. Chr. Kaarna'l.

Rkl. Chr. Kaarna (töer.): Kuna nüüd selgusetaks jääks, — rahaasjanduse komisjoni ettepaneku wastuwõtmise korral, — kuidas jääb nende õpetajatega, kellel koolist olenewatel põhjustel õpekawa järele wõimalik pole 30 tundi nädalas anda, siis teen ma ettepaneku § 5. esimest märkust nii täiendada, et sarnasel juhtumisel, kui wõimatu on normaaltundide arwu — 30 tundi nädalas — kätte saada, loetakse õpetaja määraliseks õpejõuks täie põhipalgaga ka vähema tundide arwu juures, vähemalt 24 tunni andmisel.

Rkl. E. Martinson (sd.): Rahaasjanduse komisjon on tõstnud nädalatundide normaalarwu kõigis koolides 30 tunni peale, peale õpetajate seminaaride ja tehnikumi. Sellega on rahaasjanduse komisjon wõtnud oma ülesandeks õpetajate tööd normeerida, mis aga täiesti rahaasjanduse komisjonile üle jõu on käinud. (Wahelhüüe: See on wana, endine palgaseadus). Endises palgaseaduses ei olnud seminaari ja tehnikumi kohta erandit tehtud. Wõtame selle wana palgaseaduse arutusele. Wana palgaseaduse järele wõis õpetaja anda 24 kuni 30 tundi nädalas. Mitmesugune tundide arw 24—30 oli sellepärast, et arwati õpetajatele neis piirides kõrwaltööd, nagu kirjatööde parandamine jne. juure, ja faktiliselt arwati ka wana palgaseaduse järele 24 tundi nädalas, kui mitte üle normaalarwu tunde ei antud. (Rkl. T. Kalbus kohalt: Palju nad siis faktiliselt annawad?) Jah, on kordi, kus rohkem antakse, aga mis see räägib? See räägib sellest, et palgad on wäga ebaloomulikult madalad ja õpetajad olid sunnitud üle normi tunde andma. Meie ei taha ometi, et meie jälle niisuguse seaduse loome ja neid samale teele sunnime astuma.

Waatame nüüd asja kaugemalt. Ütleme, et endine palgaseadus oli alles uus, ei osatud weel tabada õiget joont selles asjas, siis waatame wana Wene keskkooli seadust, kui suur oli seal tundide normaalarw. Kunagi ei ole seal 30 olnud, waid alla 24 tunni, nii et tegelikult see tundide normaalarw,

nimelt 24 tundi, on veel kõrge küllalt. Üht wäärnähtust on rahaasjanduse komisjoni esitaja parandada katsunud sellega, et üksikutel juhtumistel, kui võimalik ei ole tundide arwu täis saada, loetakse õpetajat õpetajaks ka vähema tundide arwu juures. Kuid selles ettepanekus ei ole ära määratud, missugused momendid on selle juures kaaluvad, kui luba antakse koolile wõi kooliwalitsusele vähemat tundide arwu normaalseks lugeda. Kas on selle juures pedagoogilised huwid põhjuseks, wõi see, et kool asub teatud territooriumil, kus wõimatu on niipalju tunde saada. Kõiki neid keerulisi wahekordi ei ole rahaasjanduse komisjon mitte arwesse wõtnud. Mina arwan, et rahaasjanduse komisjonil ei tarwitseks nende wahekordade selgitamiseks samme ette wõtta ja sellepärast on ka minu arwates see ettepanek ebaõnnestanud. Aga weel rohkem paistab rahaasjanduse komisjoni abitus wälja, kui meie waatame seda asjaolu, et õpetajate seminaaride tundide arw on endiseks jäänud, niisama ka tehnikumi tundide arw. Selle juures öeldi ainult, et endises seaduses on see nii olnud ja tuli sellepärast see ka nii jätta, kuid seadust wõib ju ometi teise seadusega muuta. Kui hariduskomisjon teatawat wahe tegi, siis põhjendas ta seda sellega, et tehnikumis poole raskem töö on ja sinna raske on õpetajaid saada. (Rkl. O. Strandman kohalt: Tehke parandus). Mul ei olnud mitte sarnane rahaasjanduse komisjoni ettepanek teada, mis siin ette kant. Rahaasjanduse komisjoni paranduste pärast olimegi juba sunnitud hariduskomisjoni poolt parandada ettepanekuga esinema, mille kohta aga herra Strandman'i poolt lautust saime, et meie siin parandustega esinema ja nii wiisi rahaasjanduse komisjoni tööd lapime. Kuid meie oleme sunnitud seda lapimist ikka edasi jätkama. Praegu minul isiklikult selle kohta parandust ette nähtud ei ole, arwan et nende parandustega peab esinema rahaasjanduse komisjon ise.

Siis edasi. Tõesti raske on keskkoolides saada nii suurt arwu tunde nädalas, nagu 30 tundi seda on. Wõtame, näituseks, õpeained, mida ainult 2 kord nädalas õpetatakse, nagu ajalugu ja maateadus. Maateaduse ja ajaloo õpetaja wõib saada, kui 6-klassiline kool on, kõigest 12 tundi nädalas. Ja seda tuleb mõne teise õpeaine juures ette, nii et keskkoolis on väga raske normaaltundide arwu kätte saada. Wõidakse ehk ettepanek teha, et keskkoolide tundide arw algkoolide normaaltundide arwust vähem wõiks olla. On arwamisi

esile toodud, muuseas ka ajakirjanduses, et just maakoolides normaal nädalatundide arw peaks suurem olema, sellepärast et seal on raske üksikute ülejäänud tundide jaoks õpetajat saada. Kuna algkooli kõrgemates klassides — 5. ja 6. klassis — üle 30 tunni nädalas on, siis arwati, et parem oleks õpetaja nädalatundide arwu tõsta, et tarwis ei oleks uut õpejõudu juure palgata. Aga ma pean tähendama, et algkooli alamates klassides hoopis wäiksem nädalatundide arw on; seal on 1. õpeaastal kõigest 23 —, 2. ka 23 — ja 3. aastal 28 tundi nädalas. Kui teie nüüd tahaksite 30 tundi normaal arwuks panna, siis just maa algkoolides, kus suuremalt jaolt 4-aastane õpeaeg on, ei saaks ükski õpetaja normaalarwu tunde kätte. Sellega looksime niisuguse olukorra, et õpetajad maakoolides, algkoolides, oma suures enamuses ei oleks mitte määralsed õpetajad, waid tunniandjad ja tunniandjate juriidiline seisukord on ometi hoopis teine, kui määralsite õpetajate seisukord. Niisugune rahaasjanduse komisjoni seisukoht on tehnilistel põhjustel täiesti wastuwõtmata. Kui taheti mingisuguse paralleel-ettepanekuga esineda, siis, minu arwates, oleks rahaasjanduse komisjon pidanud oma ettepaneku andma hariduskomisjonile kaalumiseks, aga niisugusel kombel on need parandused ebamäärased ja loomulikult wastuwõtmata.

Mina panen ette selles paragrahwis wastu wõtta järgmised parandused: Esiteks 5. reas 1. lõikes wälja jätta: „jne.“ See paistab õieti redaktsiooniline parandus olewat, aga ta on täiesti oluline. Kui meie siin wälja jätame sõnad „jne.“, siis tähendab see seda, et enam muid töid ei ole, mida õpetaja on kohustatud peale oma harilikku tööde oma peale wõtma. Wõib olla, et paremalt poolt selle paranduse wastu hääletatakse, sest et ta sotsiaaldemokraatide poolt tehtud on, nagu esiteks sotsiaaldemokraatide klambri wastu hääletati. Kuid ma olen siiski sunnitud sarnase ettepanekuga esinema.

Siis, teiseks, paneks ma sellesama esimese lõike juure 1 märkusena järgmise täienduse: „Internaadiga ühenduses olewa töö eest makstakse kooliülewalpidaja poolt eraldi tasu, kusjuures tasusumma iga internaadiga kooli jaoks kindlaks määrab maakonna wõi linna kooliwalitsus — riigikoolides haridusministeerium —“, ja märkus II-se esimeses reas sõnade järele: „seminari õpetaja“ juure lisada sõnad „ning seminaari harjutuskooli õpetaja.“ See

tähendab, et see tundide arv — 18 — oleks ka maksew seminaari harjutuskooli õpetajate kohta. Põhjused on järgmised: seminaari harjutuskool on küll täiesti algkool, aga siiski on tal palju raskemad ülesanded täita. Näit., peab seminaari harjutuskooli õpetaja andma praktiseerijatele seminaristidele teemasid, nende teemade järele tulewad praktikatunnid anda, selle järele tehakse kirjalikud tööd, mida harjutuskooliõpetaja läbi peab vaatama ja parandama. Peale niisuguste preparatsioonitööde peab õpetaja iga proovitunnile järgnewate läbirääkimiste õhtute juures olema ja oma otsuseid andma. Igatahes peab seminaari harjutuskooli õpetaja palju rohkem pedagoogiliselt ette walmistatud olema, et ta tõesti wõiks asjatundliselt praktikantide töid arwustada. Arwan, et niisama, nagu see tundide arv on õigustatud seminaari õpejõudude kohta, et ta niisama peaks olema õigustatud seminaari harjutuskooli õpejõudude kohta.

Rkl. A. Marfeldt (sd.): Rhs. Kaarna tegi niisuguse paranduse, et kui normaal tundide arv on 30, ja kui koolist ärarippuwatel põhjustel 30 tundi täis ei saa, et siis on wõimalik täis palk saada ka 24 tunni juures. See parandus jätab lahtiseks, missugused need koolist äraolenewad põhjused on. Selle juures wõib waielda ja sellepärast ei ole parandus nii mitte wastuwõetaw. Mina teeks järgmise paranduse, et § 5. wõetakse wastu, et normaal tundide arv on 24—30. See on igatahes palju selgem; siin ei räägita midagi koolist äraolenewatest põhjustest. Meil on palju koole, kus 4 klassi on, ja nagu siin juba minu seltsimehe poolt ette toodi, on alamates klassides tundide arv 23 nädalas, nii et 4 klassi peale ei ole mitte wõimalik nii palju tunde saada, et iga õpetaja saaks 30 tundi. Ja selle tagajärg on see, et õpetajaid ei loeta mitte enam määralisteks õpetajateks, waid nad jääwad, nii öelda, tunniandjateks. Et niisugust wõimalust ära hoida, selleks teen mina oma paranduse, mille mõte seesama on, mis herra Kaarna'gi parandusel, aga tema annab ainult wabama wõimaluse määrata mõnele kooliõpetajale rohkem, teisele vähem tunde, sest, nagu teada, on keeletunnid palju raskemad, kui teised; nemad on seotud kirjalikkude töödega, ja sagedasti tuleb õpetajal, iseäranis siis, kui ta wanemas klassis õpetab, kus õpilaste arv sagedasti 40—50 wahel kõigub, suur pakk kaustikuid parandamiseks. Ja sellepärast on siis loomulik, et keele-

õpetajatele jäetakse vähem tundide arv, kui teistele õpetajatele. Sellest on meil koolides senni tegelikult kinni peetud. Õpetajatele, kellel on raskemad tunnid, jäetakse vähem tundide arv. Niisugune wõimalus oleks siis, kui meie käesolewas seaduses wastu wõtame tundide arwu 24—30. Kui meie praegu waatame koolisid, siis wõin ma nimelt Wiljandi koolide kohta öelda, et seal harilikult ei tule mitte 30 tundi täis, waid on 24, 25, 26. Kui meie wõtame wastu tundide arwuks 30, siis kujuneb asjalugu nii, et paljud õpetajad ei saa olla määralisteks õpetajateks, waid jääwad tunniandjateks, ja määralise õpetaja ja tunniandja wahel on ikka suur wahe. Sellepärast teen ma ettepaneku määrata mitte 30 tundi, waid 24—30.

Haridusministri abi Fr. Sauer: Wabariigi Walitsuse nimel teatan ma, et walitsus on ühinenud rahaasjanduse komisjoni ettepanekuga. Mis puutub eraldi sellesse, et ei ole mitte kawatsatud tundide normi kõrgendada seminaaride õpetajatele teiste keskkooli õpetajate tundide arwuni, siis on selle põhjuseks asjaolu, et seminaari õpetaja peab proowitundidel olema, sellega oleks neil suurem töökoorem. Mis tehnikumi õpetajatesse puutub, siis tuleb seal arwesse wõtta, et tehnikumis suuremalt jaolt eriteadlased on, keda rohkem arwu tundidele tarwis ei ole, ja sellepärast jääksid nad määraliste õpetajate kirjasst maha.

Rkl. J. Tõnisson (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Rahwaerakond on selle seisukohal, et kaswatusliselt oleks soowitaw, kui meil õpetajatel sunduslik tundide arv mitte suur ei ole. Meie saame väga hästi aru, et koolitöö nõuab kooliõpetajatelt, iseäranis ettewalmistamise peale palju aega. Kooliõpetajal peab oma töö juures wärskus ja täis tööjõud käepärast olema, mispärast ta ennast ei tohi ülearu waewata. Meie oleme põhimõttelikult selle poolt, et tundide arv mitte üle 24 ei läheks. (Pahe-malt poolt: Aga! Naer.) Aga meie oleme omal ajal juba seletanud, kui meie mehed Wabariigi Walitsuses olid, et meie mitte ainult kooliõpetajatelt, waid ka kõigilt ametnikkudelt peame nõudma pikemat tööaega. Isegi see 8-tunniline tööpäew tööliste ja weel põllutööliste, on meie oludes praegu wõimatu. Meie ei saa mitte oma majanduslisest kriisist üle ja oma seisukorda parandada, kui meie ei katsu pikemat tööaega tegelikult maksuma panna. Meie peame kõik rohkem tööd tegema, kas see

meile armas on ehk mitte, kas see kerge wõi raske on, see on paratamata. Kuidas meie nüüd ka ei katsuks ennast tulewiku põhiwaadete järele elama seada, oleme meie ikkagi sunnitud kõike jõudu kokku wõtma. Oma tööjõu wiimase wõimaluseni ärakasutamise teel ainult saame raskustest üle. Selles mõttes peab meil tõesti püüdeks olema, kus see wõimalik, ka koolides tundide arwu üle 24 wiia, niikaua, kui meil seisukord majandusliselt raske on, nagu ta seda riigi ehitamise ja korraldamise päewil ikka on. Selles mõttes aga, et meie igal juhtumisel siiski ei tahaks 30 tunni juure jääda, waid niisugustel juhtumistel, nagu siin eelkõnelejad Riigikogu liikmed Martinson ja Marfeldt on ära tähendanud, wõidakse ka tundide arwu vähendada. Meie oleksime selle poolt, et määrataks tundide arwu 24—30, kuid sinna peaks juure tulema seletus, et alla 30 wõib tundide arwu langeda sel korral, kui suuremat tundide arwu koolist olenewatel ehk kaswatuslistel põhjustel mitte läbi wiia ei saa. Siis ei ole see mitte nii, nagu iga kooli juhatuse wõi nõukogu asi, kas ta rohkem wõi vähem tunde määrab, waid ta peab määrama, nii kui seaduses ette nähtud on. Teiselt poolt ei ole see ka mitte nii hädaohtlik, kui meie praegustes oludes normaalse arwu aluseks wõtame. Maakooliõpetajad ja iseäranis koolijuhatajad jutustawad, et katsutakse vähema arwuga läbi saada, aga tundide arw on õpekawa järele suur. Suuremat õpetajate arwu on raske kokku saada. On juhtumisi, kus koolijuhatajad, kes peaks ju palju vähem tunde andma, annawad 32—34 tundi weel kooli juhatuse kõrwal. Muidugi on see raske. On ju ka õige, et õpetajatel raskeks läheb 30 tundi anda, sest tuleb ju suuremale tundide arwule kauemat aega ette valmistada. Õpetajatele wõib lubada 24 tundi, kuid kui tarwis on, siis on õpetaja sunnitud tahes wõi tahtmata rohkem tunde andma. Kooliõpetajad ei tohiks mitte õigustatud olla üttelema, norm on 24 tundi, rohkem meie ei tööta. Hädasunnil on koolijuhatusel õigus tundide arwu kõrgemale minna, kuid mingil tingimisel ei tohi õpetajad siin oma äranägemise ja tahtmise järele talitada ja alla 24 tundi minna. Seda wõib ainult teatawatel olulistel põhjustel, näituseks, kus palju heftisid parandada ja kus koostöötamist õhtupoole lastega tarwis, näit., keeletundide andmisel. Sedasama wõib ka maaõpetajate kohta öelda, kus lastel päewad otsa tuleb koolis wiibida ja järgnewalt õpetajatel laste juures tuleb walwust pidada ja muid kohuseid

enda peale wõtta. Meie ei saa kunagi endi kriitilisest seisukorrast wälja, kui meie 8 tundi päewas töötame. Nüüdsel ajal peawad kõik töötama, olgu see kooliõpetaja wõi mõni muu töötaja, olgu see 35 tundi, selle peale waatamata, kas see neile meeldib wõi mitte.

Rkl. W. Ernits (sd.): Kui meie õpetajatele 30 tundi määrame, siis kannatab selle all tingimata palgaseadus, sest suurema arwu tundide eest peaks ka rohkem maksetama. Ei ole normaalne, kui meie wõrdleme tööd esimestes klassides tööga wiimastes 9. 10 ja 11. klassis. Mina panen ette õpetajatele algkoolis 24—30 tundi määrata ja keskkoolis 24 tundi.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ei saa leppida kuidagi selle seisukohaga, mida Wabariigi Walitsus ja rahaasjanduse komisjon soowitanud ja nimelt, et wõetaks § 5 wastu 24 tunni asemel 30 tundi nädalas. Kui õpetaja töö tõesti ainult selles seisaks, et 24—30 tundi klassis anda, siis wõiks selle küsimuse üle wast waielda; wõiks öelda, et 30 tundi nädalas on päewas 5 tundi tööd ja see iseenesest ei olegi ei tea kui suur hulk tööd. Kui aga silmas pidada, millest kõneles herra Tõnisson'gi, et õpetajal peab wõimalus olema ennast ette valmistada, peab wõimalus olema ennast täiendada, et tema ei saa töötada kibeda ja wäsinud näoga, nagu seda harilikult kantseleides tähele wõib panna, waid peab ennast ülewal pidama laste keskel, kus ta ennast peab silmapilk silmapilgu kõrwal tööle rakendama ja see töö on täitsa raske, palju raskem kui kusagil kantseleis istuda ja sullepead käes weeretada ehk mõnda paberit walmis kirjutada. Ühe sõnaga, õpetajaid ei saa wõrrelda ametnikkudega. Õpetajate juures on 4 tundi klassitööd kaheksa tundi tegeleku tööd. Öeldakse, missugune kantselei-ametnik teeb 8 tundi päewas tööd. Seda ei suutnud isegi Tõnisson'i walitsus läbi wiia. (J. Tõnisson kohalt: Jah, oleksime ka wiinud.) Oleksite wiinud, kuid sellepärast ka teie enam ei walitse. On tarwis töökoormat suurendada, siis hakatakse õpetajatest peale, on tarwis palka kõrgendada, siis on jällegi õpetaja see, kelle juure wiimasena tullakse. Ometi on õpetajad need, kelle töö tagajärg rahwa kultuurilist tasapinda on tõstnud, aga keda igalpool on ära unustatud, kelle tööd kunagi ei ole tarwiliselt arwesse wõetud, ehk küll öeldakse, et õpetaja maasool olla. Kui siin rhs. Kaarna, kes enese peale näib wõtnud olewat prokurööri osa, selle palgaseaduse puhul, seletab, et ei

wõi lubada selle ja selle paragrahwi põhjal — paragrahwi ta ei nimeta — töövähendamist, siis tahaksin ma küsida, missugusest töö vähendamisest siin õieti jutt on? Rahwaesitaja Martinson tähendas juba, et weneaegne seadus ei määranud 24 tundi õpetajatele, waid see norm oli alati wäiksem, kui praegu makswas palgaseaduses. Herra Tõnisson toonitab, et olud normaaloludele lähenewad, ajalehed kirjutawad sedasama, aga meie ei lähene normaaloludele siis mitte, kui õpetajate palgaasi arutusele tuleb, waid läheme normaaloludest kaugeemale. Pealegi on siin kategooriliselt nõutud, et õpetaja töökoormat suurendataks. Kuigi endises seaduses oli ette nähtud 24 — 30 tundi nädalas, kuid ei tea ühtki kooli, kus oleks 30 tundi tegelikult antud. Selle 30 tunni hulka olid arwatud teised kõrwaltööd, mida õpetajate nõukogu normeeris, mõned tunnid nädalas maha arwas. Faktiliselt oli kirjas küll 30 tundi, kuid tegelikka tunde anti harilikult 24, 25, 26. Umbes 6 tundi arwati kõrwaliste tööde peale. Kui tunde rohkem anti, siis maksti nende eest eratasu ja seda wõimaldas seadus, sest selle järele oli wõimalik kõrwaltööd eraldi normeerida. Kui nüüd juba hariduskomisjon on wõtnud selle kõige maksimaalsema tundide arwu, mis igatahes nii kõrge on, et sellega kuidagi Öhtu-Euroopa poole pöörduda ei tahaks, sest Öhtu-Euroopa hakkaks meie peale wististe waatama, kui Aasia osa peale. Peale tundide on wõetud kõik teised kohustused, mille eest, näituseks Wene ajalgi, tasu makseti. Wene ajal, kus tööpäewa kusagil kergelt ei hinnatud, arwati nende kõrwaliste kohustuste peale isegi 6 tundi ja rohkem, näituseks klassi juhatus rehkendati Wene ajal 6 nädalatu tunni ette. Tähen-dab lihtsalt $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ klassi tööst, — siin on tema täiesti ilma tasuta wõetud. Klassi raamatukogu hoidmise eest makseti Wene koolides alati tasu, kui raamatukogu kellegi hooleks jäeti, korrapidamine oli harilikult ühendatud klassi juhatusesega, milleks, nagu tähendasin, 6 tundi arwati. Siis kirjalikkude tööde eest makseti eratasu, füüsiliste ja keemiliste katsete ettewalmistamise eest jne., jne. Kui silmas pidada, et neid kohustusi tuleb iga õpetaja kohta koolis 6 tunni peale arwata, siis tuleb õpetaja nädalatundide arw vähemalt 36; waadake, siis on tegelikult 36 tundi käes ja sellel tuleb weel pea sama hulk aega lisaks, mis enese ettewalmistamiseks tarwitatakse. Siis tulewad niisugused pedagoogid, nagu seda ministriumu aruandes oldi sunnitud tähendada ja öel-

dakse, et ei osata lastega ümber käia, sest inimene on wäsinud ja on oma närwid ära rikkunud. See ei ole üleüldse kellegi õpetaja enam ja see ei ole enam kellegi töö, mis nii wiisi tehakse. (Rkl. J. Tõnisson: Miks teie seda arupärimises arwesse ei wõtnud?) Kui meie seda arwesse ei oleks wõtnud, siis ei oleks me arupärimist ette toonudki. Ja just selle süsteemi wastu meie wõitlemegi. (Rkl. Chr. Arro: Tuul on idast!) Mina mäletan väga hästi, millest ma siis kõnelesin ja millest ma praegu kõne-len. Nii on ühelt poolt selge, et siin minnakse lihtsalt selle peale wälja, et õpetajaid niisuguse töökoormaga üle kuhjatakse, mida kusagil teisel alal üheltki palgaliselt töötajalt ei nõuta. Ja milleks siis?... (Rkl. T. Kalbus: Õpetaja on suwel neli kuud waba.) Kus need 4 kuud on? Kas on kunagi 4 kuud olnud, mil õpetaja waba on olnud? Ei ole kaht nädalat olnud suwist puhkeaega. Ma ütlen otsekohe, et kui herra Kalbus arwab, et õpetaja võib siis lihtsalt käed tasku panna, kui ta klassis tunde ei anna, siis eksib tema väga ja õpetajad saawad sest väga hästi aru. Õpetajad on alati leidnud tarwiliku olewat seda aega äärmiselt ära kasutada. Kui mõned üksikud seda wast teinud ei ole, siis ei saa teie seda kõigile arwesse kirjutada. (Rkl. A. Palwadre: Iga ametnik peab ette walmistama). Ja kui nüüd tulla selle küsimuse juure, et mispärast sarnast tundide suurendamist hädasti tarwis on, siis isegi rahaasjanduse komisjoni aruandja ei arwanud heaks enam miljonid ette tuua. Nähtawasti ei ole need miljonid mitte nii suured, et paremat tiiva üllatada, wõi häälede panna, sellepärast unustati nad ütlemata: Tähen-dab, sest küljest ei ole asi nii suur, et teda maksaks ettegi tuua. Herra Tõnisson, näituseks, tõi ette, et tema olla küll lühema tööaja poolt, aga siis selle järele tuli, et meil on ikka kriisi aeg, ja senni, kui seisukord raske, peab seda tegema jne. Kuid kas alati sellest kinni peetakse? Ei peeta! Need asjad, nimelt kriisid ja rasked seisukorrad tulewad ikka ainult siis ette, kui tarwis on kärpida wõi töötajailt nende tasu osalt wõtta, kui neid on tarwis äärmiselt suure tööga koormata. Mispärast ei leita seda teistel aladel?... (Rkl. J. Tõnisson: Ja millal?). Näituseks, kas wõite teie kõik seda priiskamist ja laastamist heaks kiita? Teie ei kiida seda heaks. Kas on kunagi Eestis nii palju igasuguseid kabareesid, muusikaga ja ilma selleta olnud, kus on nii palju lakkumist ja prassimist ette tulnud, kui praegu seda on? Kas on kunagi

nii palju waheltkasu wõetud, kui praegu seda wõetakse? Ja waadake, siis ei tehta midagi; miks siis seda küsimust kõne alla ei wõeta, et meie läheneme normaaloludele. Meil ei ole enam erakordsed ajad, öeldakse, aga nad tulewad kohe jälle, kui hakatakse töötawa kihtide palkadest rääkima. See on väga terawjooneliselt wäljakujunenud süsteem ja selle süsteemi järele käiakse; ka praegu on asutud sellele seisukohale. Ja siis öeldakse, et tegelikult ei saa 24 tundi läbi wiia. Mispärast ei saa läbi wiia? Kas sellepärast, et mõnes koolis tunde rohkem on? Isegi herrad parempoolsed peaksid teadma, et nad näituseks isegi põllutööliliste töötaja ja palgaseaduste ajal ei waielnud ületunnitöö vastu, mida isegi 50% lisatasuga hinnatakse. Wabrikutes maksetakse ületunnitöö eest 50% rohkem, kui hariliku töötaja eest. Õpetajaskond on aga nii palju vastu tulnud ja hariduskommisjon on seda silmas pidanud ja ületunnitööde eest sellesama palga määranud, kui harilikkude tundide eest, mida teie kusagil muul alal ei leia. Kui meie näituseks wõtame sellesama masinakirjutaja, keda haridusminister nii soojalt kaitses, ja kelle ettewalmistuse ta nii suure arwab olewat, et ta tema vastu täit lugupidamist ja aukartust tunneb, isegi see masinakirjutaja ei kirjuta ületunnitööd mitte hariliku tasu eest, waid nõuab poolteistkordse tasu. (Rkl. O. Strandman kohalt: Ta ei saa mitte midagi ületunnitöö eest.) Õpetajaskond ei ole sellega wälja tulnudki, ja asjata. Ma ütlen otsekohe, nagu herra Tõnisson ütles, et rahwas on oma politseid wäärt, et ka Eesti õpetajaskond on oma palgaseadust wäärt. Kui nad tõesti nii leplikud on, et nad ise oma õigust ei oska nii palju kaitseda, kui mustatöölised, siis on nad wäärt oma palgaseadust. (Kiiduawaldused pahemal pool. Wahelhiüded pahemalt poolt: Elagu Piiskar) Teen ettepaneku sellest paragrahwist teine lause wälja jätta.

Rkl. E. Martinson (sd.): Siin öeldakse, et tahetakse õpetajate töötundide arwu selle seaduse läbi, mis hariduskommisjon ette paneb, vähendada, aga kui meie rahaasjanduse komisjoni ettepaneku maksma paneme, on õpetajate töötundide arw umbes kuue tunni wõrra tõstatud. Endine palgaseadus nägi ette, et õpetajad 24 kuni 30 tundi anda wõisid, mille juures kuus tundi normeeritud oli kõrwalisteks töödeks. Käesolew seadus paneb aga kõik need kohustused peale selle weel õpetajate peale, tähendab 30

tundi pluss kõrwalised tööd, aga need on umbkaudu lugeda kuus tundi. Tähendab, ei saa sellest seisukohast wälja minna, et hariduskommisjon tahab siin utoopiliste nõuetega esineda, just ümberpööratud, rahaasjanduse komisjon tahab õpetajatele rohkem tööd peale panna. Mis puutub herra Ernits'i parandusse, et tundide arw algkoolides peaks 30, keskkoolides aga 24 olema, sellepärast, et keskkoolides töö palju raskem olla, siis ei ole see seisukoht mitte õige. Wist igauks, kes pedagoogikaga tegemist on teinud, teab, et algkoolides töö raskem on, kui keskkoolides. Küll on teada, et keskkooli töö nõuab oma eriteaduses rohkem ettewalmistust, aga keskkooli õpetaja ei ole ikkagi teaduse edasiwiija, waid ta on sama teaduse kätteandja, mida ta ise kätte on saanud, nii et tal nüüd niisuguseid suuri ülesandeid, kui kõrgema kooli õpejõududel, ülikoolis näituseks, teaduse edasiwiimise suhtes ei ole. Sellepärast oleks põhjendamata wäide, et tundide arw keskkoolides vähem peaks olema kui algkoolides, silmas pidades weel, et õpetaja keskkoolis teatud ainet õpetab ja palju kergem on üht ainet, mida ta ise omanud, õpilastele ette kanda, kes mitte enam lapsed ei ole. Seda rasket tööd, laste mõistuse arendamist, nagu algkoolis tarwis teha, keskkoolis sel määral ei ole. Ainet, milles õpetaja kodus on, ette kanda on sootu kergem, kui algkooli õpetaja töö. Algkoolis peab õpetaja igal astmel kaks asja silmas pidama, nimelt ainet ennast ja õpetamise metoodilisi raskusi. Ehk küll öeldakse, et kergem on a, b, d õpetada, kuid raskuspunktiks on just see, kuidas õpetada, kuidas just lahti lüüa õpilaste wõimed, et õpetööst tõesti midagi wälja tuleks. See on väga tähtis ülesanne, nii et seda küll wõrrelda wõib töö raskusega keskkooli kõrgemates klassides. See on täitsa wõhiku waade, et keskkooli töö raskem on, kui algkooli töö. Just ümberpöörduvalt, on algkooli töö palju raskem, kaaluwam, põhjapanewam, iseäranis alamais klassides, ja sellepärast ei makseta harilikult alamate klasside õpetajatele mitte vähem palka, kuigi seal tundide arw väiksem on, silmas pidades, et õpetaja töö seal eedawõrd keeruline on, et ta peab väga palju ette walmistama ja iga silmapilk walmis olema ja oskama kõiksuguste kõrwalkaldumiste kohta, mis tunnis ette tulewad, seisukohta wõtta. See on minu arwates väga tähtis ja raske töö. Kui sellest siiski senni ajani aru pole saadud ja öeldakse, et a, b, d, õpetamine on väga lihtne

asi, millega igatiüks valmis saab, siis on see selle aja waade, kus arwati, et iga lapse ema võib ise väga hästi oma last lugema õpetada ja iga untrorhwitter kooliõpetajaks olla. Kuid meie oma palgaseaduses ei saa niisugusele seisukohale asuda ja ma arwan, et meie selles mõttes peaks natuke euroopalikumad olema. Mis aga puutub rkl. Marfeldt'i poolt tehtud ettepanekusse, siis pean ma kategooriliselt tema vastu rääkima ja just puhttegelikust seisukohast, et just sellepärast, et ennemalt oli aluseks wõetud mitte kindel tundide arv, waid 24—30 tundi, kusjuures mitmesugune tundide arv kuue tunni piirides kõrwalite töödega reguleeriti, siis kutsus see välja nii palju eekeldusi ja rahulolematusi kooliwalitsuste ja kooliõpetajate poolt. Sage-dasti ei osatud selle ebamääralise definit-siooni juures tundide arwu normeerida ja tegelikult wõeti 24 tundi aluseks. Kui aga selle ettepaneku peale waadata ainult kui kompromissi peale sel korral, kui läbi läheb kolmkümmend tundi, siis oleks seadus selle märkusega igatahes parem, aga ideaalseks mina seda seisukohta tunnista-da ei saa.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja Chr. Kaarna: Mina ei saa ühineda ei herra Martinson'i ega ka herra Marfeldt'i parandustega. Kui herra Martinson siin ütles, et rahaasjanduse komisjon on asunud küsimuse otsustamisele, mis tema kompetentsi ei kuulu ja mis oleks pidanud hariduskomisjonis otsustatud saama, siis peab tähendama, et see osalt küll nõnda on, aga ma lisan juure, et ka rahaasjanduse komisjonis liikmeid on, kes koolielu ja õpetajaskonna seisukorda tunnewad; seda enam pidas komisjon just neid andmeid silmas, mis ta haridusministeeriumilt sai. (Pahemalt poolt: Seal hinnatakse masinakirjutajaid!) Ja kui waadata neid andmeid, siis selgub, et faktiliselt seisukord mitte niisugune ei ole, nagu siin ühelt poolt tõendatakse, et üle 24 tunni koolides wõimatu on anda; tegelikult on seisukord niisugune, et keskmiselt annawad õpetajad umbes 36 tundi, aga on ka juhtumisi koolides, et õpetajad endid koormawad kunni 48 tunniga. (Rkl. J. Piiskar: Kui nad muidu ära elada ei saa.) Kas nad muidu ära elada saawad, wõi mitte, seda ei saa mitte mina ära otsustada, aga ma tahan tähendada, et kui õpetajaskonna palku weelgi tõsta, siis peab ka teiste asutuste ametnikkude palku weel rohkem tõstetama. Kuid Riigikogu ei ole mitte heaks arwanud wiimaste palku niigi kõrgele wiia, nagu nüüd õpetajatele

tahetakse määrata, millest siin minewal korral kõnelesin.

Lõpuks pean tähendama, et kui Riigikogu normaaltundide arwuks 30 wõtab, ja kui seal juures wastu wõetakse märkus, et nendel juhtumistel, kui koolist olenewatel põhjustel wõimalik ei ole rohkem anda kui 24 tundi, siis vähemalt 24 tunni andmisel õpetaja määralise õpetaja palga peab saama, — kui see wastu wõetakse, siis peab see märkus käima ka nende õpetajate kohta, kellest kõneldakse 3-da märkuse 3-das lauses, nimelt tehnikumi assistentide kohta jne., nii et nende tundide arv ka 30 peale tõstetakse. Siis pean ma weel tähelpanu juhtima selle peale, et rahaasjanduse komisjon, ühest küljest silmas pidades meie õpetajaskonna praegust seisukorda, teisest küljest pidi tähele panema ja arwesse wõtma üleüldiseid wõimalusi, riiklist seisukorda ning neid arwamisi, mis omawalitsuslised asutused awaldawad, mis ei ole teadmata ka Riigikogu äärmisele pahemale tiiwale. Hiljuti olid linnadeliidu esitajad Tallinnas koos, ja muuseas arutasid nad ka õpetajate palgaseaduse eelnõu, mis neile teatawaks oli saanud; nad juhtisid Riigikogu rühmade tähelpanu selle peale, et omawalitsusliste asutuste seisukord wõrdlemisi väga raske on ja et Riigikogu ei peaks mitte õpetajaskonda parematesse tingimistesse panema, kui seda on meie teistel ametnikkudel. Seal tähendati ka selle peale, et normaaltundide arv wõiks 30 olla. Linnadeliidu koosolek on asunud sellele seisukohale, et praegu, kus meie täie jõuga peame töowiljakust tõsta püüdma, et meie noore riigi majandust kindlale alusele rajada, mitte õiglane ei oleks ühe osa riigiteenijate tööaega lühendada, sest nüüd peaks kõik tööjõud otstarbekohaselt ära kasutatud olema. Omalt poolt paneb linnadeliit ette, normaaltundide arwu 30 peale määrata; see on igatahes näpunäide sealt poolt, kus meie õpetajaskonna hädasid ja walu väga hästi tuntakse, kus aga ka mõistetakse meie praeguse seisukorra üleüldist kitsikust ja mitte ei peeta wõimalikuks kõike seda wastu wõtta, mis põhimõtteliselt nii hea ja ilus oleks ja mida meie nii heal meelel anda tahaksime, mitte mina ega üksik rühm üksi, waid kõik Riigikogu rühmad.

Hariduskomisjoni aruandja J. Annusson: Ma pean rahaasjanduse komisjoni aruandja ja ühes sellega ka walitsuse seisukoha wastu hariduskomisjoni nimel järgmist tähendama: kui hari-

duskommissjon õpetajate nädalatundide arwu normeeris, siis ei wõetud arwesse mitte ainult õpetajate huwisid, waid ka kooli huwisid. Juba siis kõnelesid mõned rahwasaadikud kõrgendatud tundide normi kohta, et nemad isiklikult ei oleks mitte selle wastu, kui tundide arwu õpetajatele oleks alandatud. Meie teame, et wäljamaal katsutakse õpetajate tundide arwu normeerida 24 peale, wõi ka 22—18 peale, ning seal juures wõetakse arwesse, et koolitöö ei seisa ainult selles, et õpetaja tunni leierkasti, wiisil maha wäntab, siis koju läheb ja magama heidab; temal seda wõimalust ei ole; teda ootab kodus niisama närwilik töö, nagu klassis, ning seda teab iga isik, kes koolis on käinud, et õpetajal pärast tööloppu koolis weel küllalt tööd on teha; ta peab ennast ette walmistama järgmise päewa jaoks; kui õpetaja ennast ette ei walmista, ta siis oma õpilastele ka kuidagi kasulik ei saa olla. Samuti tuleb tal waja kõiksugu kirjatöid teha, ja, näituseks, peawad loodusteaduse õpetajad mõnikord mitme wersta taha minema, et mõnda loodusteaduse objekti muretseda, wõi jalutuskäigu wastu ette walmistada, ja nõnda edasi.

Siis juhin ma weel austatud Riigikogu liigete tähelepanu selle peale, et meie koolitöö juures tuleb arwesse wõtta, et see on igapäidi uuendustöö, ning pealegi mitmekordne; meie ei ole ainult sellega ametis, et uut koolitüüpi luua, waid meie peame tegelikult kõiksugused uued meetodid tarwitusele wõtma, mis ammugi heaks on tunnustatud, ja meie õpetajad senni tarwitusele wõtta pole saanud, sest et seda ei lubatud; meie õpetaja peab töötama weel selle juure kirjanduse ja kooli terminoloogia loomiseks; puuduwad õperaamatud. Tehniline korraldus, mis praegu meie koolis walitseb, teeb meie õpetaja seisukoha mitmekordselt raskemaks kui harilikudes oludes mujal, sellepärast ei saaks kuidagi wiisi leppida tundide arwu tõstmisega. Kui üleüldse kõneldakse tundide arwu suurusest, siis oleksin ma oodanud, et Riigikogu liikmed ja iseäranis haridusminister oleks esinenud märkusega, et see on loomuwastane. Meie teame, näituseks, et wäljamaal tullakse wälja, isegi Saksamaal, nõudmisega, et keskkoolide tunni arw ei tohi olla üle 24, see tähendab muidugi, et wastawalt peaks ka õpilaste tundide arwu silmas pidama. Meie õpekawad on praeguste wanade korralduste mõjul wäga ebaloomulikud ja neid ei ole suudetud mitte ümber luua. Kui üleüldse räägitakse õpetajate koormast tundide

wähendamise mõttes, siis tuleb arwesse wõtta ka õpilaste töökoormat ja see kõneleb igatahes selle poolt, et õpetajate töökoormat ei tule mitte suurendada ja selles mõttes ei saa ma mitte hariduskommissjoni nimel rahaasjanduse komisjoniga ühineda.

Edasi ei saa ma ühineda ka herra Marfeldti ja umbes samalaadi tehtud herra Tõnissoni parandusega. Kui wana palgaseadus normeeris õpetajate tundide arwu, siis see palgaseadus oli wastu wõetud muidugi selles mõttes, et wastu tulla üksikutele juhtumistele, kus õpetaja ei saa kätte täit normi — 30 tundi. Selle tagajärjeks oli see, et üksikute koolide pedagoogika nõukogud mõõtsid seal grammidega ja sentimeetritega, kui palju õpetajatel tööd on ja wõib olla, et üks ehk teine pedagoogika nõukogu sai sellega toime, sagedasti aga tekitas see ilmaaegseid hõõrumisi pedagoogide eneste wahel. Niisugust liikuwat tundide arwu ei saa mitte otsekohe mõne sõnaga ära määrata, ta peaks igatahes olema kuidagi wiisi ligemalt ära määratud üksiku juhtumise jaoks. Sedasama leiame rkl. herra Kaarna parandusest. Edasi tuleks weel küsida, kas oleks niiviisi wõimalik aru saada, nagu herra Marfeldt tähendab, et üksikute ainete kohta wõib suurema arwu tunde määrata, näituseks keelte õpetajatele suurema arwu kui loodusteaduse wõi wõimlemise õpetajale. Kahjuks ei saa aga seda nii ära määrata. Ühes keeles on rohkem kirjatöid, kui teises ja raske on seal ära jagada, missugune õpeaine tarwitab rohkem jõudu ja kurnab inimest rohkem; Näituseks ei ole eksperimentaalpedagoogika weel kindlaks teinud, kumb on raskem, kas wõimlemine wõi Kreeka keel, kuid igatahes wõistlewad nad.

Seda oleks ka herra Tõnissoni ettepaneku kohta öelda. Siin tekiks päewakorrale küsimus, kuidas ja kes määrab ära missugused, näituseks, on kaswatuslised põhjused. Wõib olla määrab kool selle ise ära, wõib olla, et peab aga kooliwalitsus seda tegema. Nende seisukohtadega ei wõi mina ühineda, niisama, nagu herra Piiskar'i ettepanekuga § 5—II. lauset wälja jätta. Hariduskommissjon asus seisukohale, et palk tuleb täie töö eest wälja maksta ja et tööd ei wõi mitte grammide wõi lusikate kaupa mõõta. Sedasama wõiksin mina tähendada rkl. Ernitsi ettepaneku kohta keskkooli ja algkooli õpetaja eralduse kohta, millega ma ühineda ei saa neilsamul põhjustel, mida rkl. herra Martinson ette tõi, nimelt et töö algkoolis palju raskem on,

kui keskkoolis. Ma wõiksin komisjoni aruandjana ühineda rkl. Martinson'i ettepanekutega, mis puutub internaadi ja seminaari küsimusse. Ühineda ei saa mina aga komisjoni nimel mitte parandusega wälja jätta kolm tähte „jne.“

Juhataja A. Kerem: Sisse on tulnud 7 mitmesugust parandust. Wiis nendest puutuwad tundide arwu ja neid kawatsen mina esimestena hääletamisele panna ja selle järele hääletan ma järgmised kaks parandust, mis üksikuid teisi küsimusi selles paragrahwis puudutawad. Esimesena panen hääletamisele rahaasjanduse komisjoni ettepaneku, kui kõige kaugemale ulatawa, siis paranduse, mis tundide arwu 30 peale kindlaks määrab. Kolmandaks tuleb herra Marfeldt'i ettepanek, mis nädalatundide arwu 24—30 määrab. Järgmine oleks rkl. Ernits'i ettepanek, mis nädalatundide arwu algkoolides 24—30 ja keskkoolides 24 tunni peale määrab ja siis rahwasaadik Kaarna parandus ühes märkusega selle paragrahwi juure: „Kui tundide jaotamisel koolist olenewatel põhjustel on wõimatu õpetajale 30 nädalatundi anda, siis saab ta täie palga vähemalt 24 tunni andmisel.“ Teine samasugune parandus rkl. Tõnisson'i poolt on: „Ala 30 tunni kuni 24 tunnini wõib normaaltundide arw langetada ainult koolist olenewatel ehk kaswatuslistel põhjustel.“

Rkl. E. Martinson (sd.): Ma teen ettepaneku kõige pealt hääletada 24. normaaltundide arwu, mis kõige kaugemale minew on.

Juhataja A. Kerem: Ma asun siis tundide normaalarwu kindlaks määramisele hääletamisele. Kõige pealt hääletan rahaasjanduse komisjoni parandust. Kes on selle wastuwõtmise poolt? (Loetakse hääli.) Poolt — 30 häält. Kes wastu? (Loetakse hääli.) Wastu — 25 häält. Seega on see parandus wastu wõetud. Seega langeb rsh. te Ernits'i ja Marfeldt'i ettepanekute hääletamine wälja. Nüüd panen hääletamisele rsh. Kaarna paranduse § 5. esimest märkust täiendada: kui tundide jaotamisel koolist olenewatel põhjustel on wõimatu õpetajale 30 nädalatundi anda, siis saab ta täie palga vähemalt 24 tunni andmisel. Kes on selle täiendamise poolt? Kes wastu? Seega on see ettepanek wastu wõetud ja langeb rsh. Tõnisson'i ettepaneku hääletamine samas asjas wälja. Järgmine parandus on rkl. Piiskar'i poolt sellest para-

grahwist jätta teine lause wälja. Kes on selle wäljajätmise poolt? Kes wastu? See parandus on tagasi lükatud. Järgmine parandus on rsh. Martinson'i poolt selle paragrahwi lõpupoolt wälja jätta „jne.“ Kes on selle wäljajätmise poolt? (Loetakse hääli.) Poolt 28 häält. Kes wastu? (Loetakse hääli.) Wastu 9 häält. Seega on see ettepanek wastu wõetud. Järgmine parandus on märkus II esimeses reas sõnade järele: „seminaari õpetaja“ juure lisada sõnad: „ning seminaari harjutuskooli“. Kuna rahaasjanduse komisjoni aruandja sellega mitte ühinenud ei ole... (Wahelhüüe: Kas prokuröör ühineb kunagi millegagi?) siis panen ta hääletamisele. Kes on selle paranduse wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Üksikute häälte wastuolemisel on see wastu wõetud. Järgmine parandus on sisse wõtta esimese märkusega: „Internaadiga ühenduses olewa tööst makstakse kooli ülewalpidaja poolt eraldi tasu, kusjuures tasusumma iga internaadiga kooli jaoks kindlaks määrab maakonna wõi linna kooliwalitsus — riigikoolides haridusministeerium —.“ Selle märkusega on hariduskomisjoni aruandja ühinenud, rahaasjanduse komisjoni aruandja aga mitte, sellepärast panen ta hääletamisele. Kes on selle wastuwõtmise poolt? Kes wastu? Paistab, et vähemus wastu on; sellega on see ettepanek wastu wõetud. Ma panen nüüd terve selle paragrahwi ühes wastuwõetud parandustega hääletamisele ja palun neid, kes selle paragrahwi wastuwõtmise poolt on käed üles tõsta. Kes wastu? Wähemus on wastu. Tähendab, see paragrahw on wastu wõetud. (Hüüded kohtadelt: „Lõpetada.“)

7. Koosoleku lõpetamise küsimus. On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele ja palun neid, kes selle poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Mulle paistab, et vähemus selle wastu on. Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

8. Järgmise koosoleku aja ja päewakorra kindlaksmääramine. Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? (Hüüded: Homme kell 5). Mina juhin tähelepanu aga selle peale, et uue kodukorra järele juhatatus ei saa sel korral mitte päewakorda kokku seada, sest see peab üks päew enne

koosolekut kindlaks määratud olema. Järjekult peab Riigikogu päewakorra kindlaks määrama. (Kohalt: Täna päewakorda jätkata!) On ettepanek tehtud koosolekut homme kell 5 pidada ja täna päewakorda jätkata.

Rkl. J. Piiskar (is.): Silmas pidades seda, et täna hommikuse koosoleku päewakorrast terve rida küsimusi ära jäi ja tulewal neljapäewal pühapäew on, teen mina ettepaneku ka neid küsimusi, mis täna hommikul päewakorras olid ja arutamata jäid, homsesse päewakorda wõtta.

Rkl. W. Ernits (sd.): Ma teen ettepaneku täiendada määruse ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta II lugemisel homsesse päewakorda esimese punktina wõtta.

Juhataja A. Kerem: On kaks täiendawat ettepanekut homse päewakorra kohta tehtud: 1) rhs. Piiskar'i poolt — päewakorda wõtta läbiwaatamata jäänud arupärimised ja 2) rhs. Ernits'i ettepanek II lugemisele wõtta täiendaw määrus ilma loata wiinapõletamise ja wiina- ning piiritusmüügi kohta. Palun neid rahwaesitajaid, kes herra Piiskar'i ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Loetakse hääli.) Ettepanek on saanud poolt 22, wastu 34 häält. Sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd panen ma rhs. Ernits'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Häälteenamusega on otsustatud herra Ernits'i ettepanek wastu wõtta.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Kerem.**

Abisekretäär **W. Pezold.**

